

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
2016-YL-046

BİREYSEL EMEKLİLİK FONLARININ
TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ ÖNEMİ,
GELİŞİMİ VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİYLE
KARŞILAŞTIRILMASI

HAZIRLAYAN
Arzu SOLMAZ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ali PETEK

AYDIN-2016

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İktisat Anabilim Dalı İktisat Programı öğrencisi Arzu SOLMAZ tarafından hazırlanan “Bireysel Emeklilik Fonlarının Türkiye Ekonomisindeki Önemi, Gelişimi ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırılması” başlıklı tez,tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı,	Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan :
Üye :
Üye :

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu iktisat tezi, Enstitü Yönetim KurulununSayılı kararıylatarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ
Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2016

Arzu SOLMAZ

ÖZET

BİREYSEL EMEKLİLİK FONLARININ TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ ÖNEMİ, GELİŞİMİ VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Arzu SOLMAZ

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Ali PETEK

2016, 79 sayfa

Emeklilik sistemi ve sosyal güvence kavramları bazı ülkelerde doğrudan katılımcıların tercihlerine bırakılmışken, bazı ülkelerde ise bu sisteme girmek zorunlu kılınmıştır. Bu çalışmada, Avrupa ve Türkiye'deki bireysel emeklilik sistemleri üzerine araştırma yapılmıştır.

Avrupa'da yer alan yedi farklı ülke seçilmiş ve Türkiye ile karşılaştırma yapılmıştır. Elde edilen verilere göre; Hollanda gelişmiş bir bireysel emeklilik sistemine sahiptir. Emeklilik yatırım fonu oranı en yüksek olan ülke (% 159.3) Hollanda'dır. Emeklilik fonlarının varlık toplamalarının ülkelere göre dağılımına bakıldığında en büyük payı % 10.6 ile İngiltere alırken, 2.sırada ise % 5.1 ile Hollanda gelmektedir. Türkiye ise % 0.19 seviyesindedir. Emeklilik fonlarının reel getirilerine göre, Hollanda % 15'lik reel getiri ile 1.sırada yer almaktadır, Türkiye ise 2013 yılında eksideyken, 2014 yılında % 5.5 oranında reel getiriye sahip olmuştur.2014 yılı verilerine göre, Hollanda'nın yatırımlarını hisse senedine yoğunlaştırdığı görülmektedir. Türkiye'de ise nakit ve mevduata olan yatırım diğer ülkelere göre ön plana çıkmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Bireysel Emeklilik Fonları, Avrupa Birliği Ülkeleri, Türkiye.

ABSTRACT

IMPORTANCE AND DEVELOPMENT OF INDIVIDUAL RETIREMENT FUNDS IN THE TURKISH ECONOMY, AND THE COMPARISON WITH EUROPEAN UNION COUNTRIES

Arzu SOLMAZ

M.sc. Thesis, at Economics

Supervisor: Yrd. Doç. Ali PETEK

In some countries the pension system and social security concepts has been left to the choice of participants, while in some countries it has become mandatory to enter the system. In this study, a research on pension systems in Europe and Turkey has been conducted.

Seven different countries in Europe has been selected and a comparison have been made with Turkey. According to the obtained data, Netherlands has a well-developed individual retirement system. Netherlands has the highest retirement fund rate which is 159.3%. When analyzed the distribution of the total assets of pension funds by country, the largest share is in United Kingdom with the share of 10.6%, and the second one is in Netherlands with the 5.1%. When it comes to Turkey, the rate is 0.19% and is continuing to develop. In terms of real return of the pension funds, Netherlands ranks number one with 15% real return, while Turkey was in negative value in 2013, in 2014 real rate of return became 5.5%. Data from 2014 shows that Netherlands has concentrated its investments in equities while in Turkey investments in cash and deposits came to the fore when compared to other countries.

KEYWORDS: Individual Retirement Funds, European Union Countries, Turkey.

ÖNSÖZ

Özel emeklilik fonları hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde geçmiş yıllara oranla önemi artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun artması, sosyal güvenlik sistemlerinde aktif ve pasif dengeyi bozmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde ise bireyler daha etkin ve nitelikli düzeyde sosyal güvenlik hizmetine ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde daha kaliteli bir hizmet verilmesi amaçlanarak bireysel emeklilik sisteminde çeşitli reformlar gerçekleştirilmiştir.

Yüksek lisans sürecimde, sürecin yoğunluğunu benimle paylaşan değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ali PETEK'e ve desteklerini esirgemeyen çok kıymetli Prof.Dr. Etem KARAKAYA'ya ve tez jüri üyelerim Doç. Dr. Abdullah ÖZDEMİR ve Prof. Dr. Mustafa ÖZER'e minnettarlığımı ve şükran duygularımı sunarım.

Arzu SOLMAZ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
ÖNSÖZ.....	xi
SİMGELER DİZİNİ.....	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xix
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	xxi
EKLER DİZİNİ.....	xxiii
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR.....	2
1.1. Çalışmanın Konusu.....	2
1.2. Çalışmanın Amacı.....	2
1.3. Çalışmanın Önemi.....	2
1.4. Çalışmanın Varsayımları.....	2
1.5. Materyal ve Yöntem.....	3
1.6. Literatür Özeti.....	3
1.7. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	3
2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. SİGORTACILIK.....	4
2.1.1. Sigorta Kavramı.....	4
2.1.2. Sigortanın Önemi.....	5
2.1.3. Sigortacılığın Gelişimi.....	7
2.1.3.1. Sigortacılığın Dünya'daki Gelişimi.....	7
2.1.3.2. Sigortacılığın Türkiye'deki Gelişimi.....	8
2.1.4. Sigorta Branşları.....	10
2.1.4.1. Hayat Dışı Sigorta Çeşitleri.....	11

2.1.4.2. Hayat Sigortaları	13
2.1.4.3. Bireysel Emeklilik.....	13
2.1.5. Sigorta Sektörü Organizasyon Yapısı	14
2.2. Bireysel Emeklilik Fonları.....	15
2.2.1. Bireysel Emeklilik Sistemi.....	15
2.2.1.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı.....	15
2.2.1.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Kapsamı	15
2.2.1.3. Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye	17
2.2.1.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri	18
2.2.1.5. Bireysel Emeklilik Sisteminin Avantajları	20
2.2.1.6. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişi	22
2.2.1.7. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Şirketleri.....	24
2.2.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansman Kaynakları	25
2.2.2.1. Katılım Payı Ödemeleri	25
2.2.2.2. Gider Ödemeleri ve Gider Kesintileri.....	26
2.2.3. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Yatırım Fonları.....	26
2.2.3.1. Bireysel Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluşu ve Gelişimi	28
2.2.3.2. Bireysel Emeklilik Yatırım Fonlarının Sağladığı Faydalar	29
2.2.3.3. Bireysel Emeklilik Yatırım Fon Türleri.....	30
2.2.4. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Fonları ve Finansal Piyasalara Etkileri	31
2.2.5. Bireysel Emeklilik Yatırım Fonlarının Sermaye Piyasasına Etkileri.	37
3. AVRUPADA BİREYSEL EMEKLİLİK FONLARI.....	39
3.1. Avrupa Birliği Emeklilik Sistemi	39
3.2. Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde Bireysel Emeklilik Sistemleri ve Fonları	45
3.2.1. İngiltere Bireysel Emeklilik Sistemi	45

3.2.2. Fransa Bireysel Emeklilik Sistemi.....	47
3.2.3. Almanya Bireysel Emeklilik Sistemi.....	48
3.2.4. İsveç Bireysel Emeklilik Sistemi.....	50
3.2.5. Yunanistan Bireysel Emeklilik Sistemi.....	52
3.2.6. Hollanda Bireysel Emeklilik Sistemi.....	54
3.2.7. İtalya Bireysel Emeklilik Sistemi	55
3.3. Seçilmiş Avrupa Birliği Ülkeleri ile Türkiye Karşılaştırması	57
TARTIŞMA VE SONUÇ	64
KAYNAKLAR	67
EKLER DİZİNİ	75
ÖZGEÇMİŞ.....	79

SİMGELER DİZİNİ

A.Ş.	: Anonim Şirketi
ABD	: Amerika Birleşik Devleti
BEDK	: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
DASK	: Doğay Afet Sigortaları Kurumu
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
M.Ö.	: Milattan Önce
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SERPS	: State Earnings Related Pension Scheme
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T.T.K .	: Türk Ticaret Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TL	: Türk Lirası
yy	: Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Sigorta Sektörü Organizasyon Yapısı (www.sigortacilik.gov.tr).....	14
Şekil 1.2. Sigorta Sektörü Organizasyon Yapısı (www.sigortacilik.gov.tr)	14
Şekil 2.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarafları (Salantur, 2015: 76).	23
Şekil 2.2. Sözleşme Adedinin ve Toplam Katkı Payının Gelişimi (EGM, 2014: 10)	33
Şekil 2.3. Yatırıma Yönelen Toplam Tutar - Fon Tutarı Karşılaştırması (TL) (EGM, 2014: 11)	34
Şekil 2.4. Şirket Katılımcılarının Fon Büyüklüğü (TL) (EGM, 2014: 12)	34
Şekil 2.5. Yürürlükte ve Sonlanan Sözleşmelerin Dağılımı (EGM, 2014: 13)	35
Şekil 2.6. Sistemde Geçirdikleri Süreye Göre Sözleşmelerin Toplam Fon Tutarı (TL) (EGM, 2014: 14).....	36
Şekil 2.7. Katılımcıların Fon Grubu Tercihleri (EGM, 2014: 19)	36
Şekil 3.1. OECD ülkelerinde emeklilik fonlarının GSYİH'ye oranı (%), Milyon \$)	58
Şekil 3.2. Seçilen Ülkelerin Ekonominin Boyutuna Göre Emeklilik Yatırım Fonları	60
Şekil 3.3. Seçilen Ülkelerde Emeklilik Fonları Varlık Toplamının Ülkelere Göre Dağılımı.....	61
Şekil 3.4. Seçilmiş Ülkelerde Emeklilik Fonları Reel Getirileri.....	62
Şekil 3.5. Seçilen Ülkelerin Varlıklarının Yatırım Kategorilerine Göre Dağılımları	62

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. AB Emeklilik Sistemi Genel Yapısı.....	41
Çizelge 3.2. AB Ülkeleri İçinde Emeklilik Sistemlerinin Emeklilik Gelirleri İçindeki Payları (%)	41
Çizelge 3.3. AB Üyesi Ülkeler için oluşturulmuş yaşlı bağımlılık oranları projeksiyonu (65 yaş ve üzeri nüfusun 20-64 yaş arası bağımlılık oranları)	42

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Giriş Aidatı.....	75
Ek 2. 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, md.8.	76
Ek 3. Emeklilik yükümlülükleri, 4632 sayılı Kanununun 11. maddesi.....	77
Ek 4. 24681 sayılı Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmeliği, madde 5.	78

GİRİŞ

Dünya nüfusunun giderek artış göstermesi, değişen ve gelişen koşulların bireysel emeklilik sürecini tetiklediğinin vurgulanması bu bağlamda doğru bir yaklaşım olacaktır. Emeklilik uygulamalarının belirgin olarak 1800'lü yıllara dayandığını bu gelişim sürecinin öncüleri Amerika ve Kanada'dır. Ancak 19.yüzyılın son çeyreğine bakıldığında Avrupa'da bireysel emeklilik faaliyetlerinin bir temele dayandırıldığı görülmektedir. Emeklilik kavramına ilişkin tarihsel süreç göz önüne alındığında ilk özel emeklilik fonuna ilişkin bulgular, İngiltere ve Londra'da 1375 yıllarında ortaya çıkmıştır.

Günümüzde bireysel emeklilik uygulamaları zaman içinde gelişme kaydetmiştir. Emeklilik sistemi ve sosyal güvence kavramları bazı ülkelerde doğrudan katılımcıların tercihlerine bırakılmışken, bazı ülkelerde ise bu sisteme girmek zorunlu kılınmıştır. Eğer bu noktada örnek verecek olursak; Uruguay, Şili, Meksika ve Bolivya gibi statüsü yüksek ülkelerde bireysel emeklilik sistemi zorunludur. Günümüzde Türkiye'nin de dâhil olduğu "OECD" gelişmiş devletlerde emeklilik sistemleri, var olan sosyal güvenlik sistemlerini bir noktada toplamıştır. Bugün dünya genelinde nüfusun giderek yaşlanması, ekonomik ve sosyal trendlerin farklılık getirmesi sebebiyle birçok ülkede var olan sosyal güvenlik uygulamalarında ciddi yenilikler öne sürülmekte çok kapsamlı emeklilik uygulamalarından bu sisteme geçilebilmektedir.

Bu çalışma üç ana başlık altında yapılmıştır. İlk bölümde sigortacılık ana başlığı altında, sigorta kavramı, sigortanın önemi, sigortacılığın dünyada ve Türkiye'deki gelişimi, sigorta branşları ve sektörün organizasyon yapısı üzerine durulmuştur. İkinci bölümde bireysel emeklilik fonlarına yer verilmiştir. Bu başlık altında, bireysel emeklilik fonlarının amacı, kapsamı, özellikleri ve Türkiye'deki durumuna değinilmiştir. Ayrıca finansman kaynakları ve Türkiye'deki bireysel emeklilik şirketleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, Avrupa'da bireysel emeklilik fonları başlığı altında seçilen bazı Avrupa ülkelerindeki bireysel emeklilik sistemlerine değinilmiş ve Türkiye ile karşılaştırmaları yapılmıştır.

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.1. Çalışmanın Konusu

“Bireysel emeklilik fonlarının Türkiye ekonomisindeki önemi, gelişimi ve Avrupa birliği ülkeleriyle karşılaştırılması” adlı araştırmada ilk olarak sigorta kavramı incelenmiştir. Sonrasında bireysel emeklilik sigortası ve Avrupa ülkeleri ile Türkiye’nin karşılaştırılması yapılmıştır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, Avrupa’da uygulanan bireysel emeklilik sigortaları ile Türkiye’dekini karşılaştırmaktır. Ayrıca Türkiye’de yapılan bireysel emeklilik sigortalarının Avrupa’ya göre eksiklerini belirleyip önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

1.3. Çalışmanın Önemi

Kişilerin sosyal güvence kazanmalarını ve iyi bir sosyal güvenceye sahip olmaları daha güvenli ve daha rahat bir hayat yaşamaları için son derece önemlidir. Bu bağlamda bireysel emeklilik fonları da çalışan bireylerin daha rahat ve konforlu bir hayat sürmelerini amaçlamaktadır. Bu çalışma ile Avrupa’daki iyi uygulamaları ortaya koyarak, ülkemizdeki uygulamalar ile karşılaştırılması yapılarak, daha iyi bir sistemin ortaya çıkması için önerilerde bulunulmuştur.

1.4. Çalışmanın Varsayımları

Çalışmanın varsayımları:

* Avrupa’daki bireysel emeklilik sistemleri Türkiye’deki uygulamalarına göre çok daha sistematik ve birey odaklıdır.

* Hollanda en iyi bireysel emeklilik sistemine sahip olan Avrupa ülkesidir.

* Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminde bazı eksiklikler vardır.

1.5. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın mevcut durumu net olarak ortaya koyması açısından veriler, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) ve vb. resmi kaynaklardan elde edilerek düzenlenmiştir. Daha sağlıklı sonuçlar alabilmek adına materyal olarak literatür taraması ve yöntem olarak tümevarım bir arada kullanılmıştır.

1.6. Literatür Özeti

Bu çalışma üç ana başlık altında yapılmıştır. İlk bölümde sigortacılık ana başlığı altında, sigorta kavramı, sigortanın önemi, sigortacılığın dünyada ve Türkiye'deki gelişimi, sigorta branşları ve sektörün organizasyon yapısı üzerine durulmuştur. İkinci bölümde bireysel emeklilik fonlarına yer verilmiştir. Bu başlık altında, bireysel emeklilik fonlarının amacı, kapsamı, özellikleri ve Türkiye'deki durumuna değinilmiştir. Ayrıca finansman kaynakları ve Türkiye'deki bireysel emeklilik şirketleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, Avrupa'da bireysel emeklilik fonları başlığı altında seçilen bazı Avrupa ülkelerindeki bireysel emeklilik sistemlerine değinilmiş ve Türkiye ile karşılaştırmaları yapılmıştır.

1.7. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma, seçilmiş 7 farklı Avrupa ülkesinin bireysel emeklilik sistemi baz alınmak sureti ile Türkiye'de bireysel emeklilik sistemi çerçevesindeki değerlendirmeleri kapsamaktadır. Çalışma, en güncel OECD verilerini ile sınırlıdır.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bir ülkede bireysel emeklilik sisteminin çeşitli yönleriyle değerlendirilmesi için bireysel emeklilik sisteminin temelini oluşturan sigortacılık faaliyetlerinin bütün yönleriyle anlaşılması gerekir. Bu yüzden bu bölümde öncelikle sigorta kavramını açıklayıp daha sonra Türkiye’de ki gelişimi ele alınacaktır.

2.1. Sigortacılık

Günlük hayatımız yangın, sel, hırsızlık, makine kırılması, hastalık gibi birçok belirsiz risklerle doludur. İnsanlar açısından fiziksel olarak bu riskleri ortadan kaldırmak imkânsız olduğu için bu noktada kendi ekonomilerini, can ve mal güvenliklerini koruyabilmek adına çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Böylece olası bir durumda ortaya çıkabilecek problemlere ilişkin bireyler, kendi aralarında bu sorunları paylaşarak bu sayede sigortacılık kavramının ilk basamağını oluşturmaya başlamışlardır (Genç, 2002, s.3).

Farklı nedenlerle ortaya çıkan bu zararların fiziksel olarak kaldırılmaları imkânsız olduğu için insanlar, bu alanlarda oluşabilecek büyük risklere karşın yine oluşabilecek sorunları kendi içlerinde bölüşerek sigorta terimini doğurmuşlardır. Bu perspektiften bakıldığında aslında sigortacılık terimi kanunlar çerçevesinde tanımlayabileceğimiz bir sistem olmamakla birlikte mali ve sosyal hayatın natürel bir parçası olarak açıklanabilmektedir (Ünder, 2008, s. 25).

2.1.1. Sigorta Kavramı

Sigorta tanımı T.T.K.’nın 1263. maddesinde “Sigorta bir akittir ki, bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini helale uğratan bir tehlikenin meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hadiseler dolayısı ile bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır.” şeklinde yapılmıştır (Türk Ticaret Kanunu, Madde 1263.).

Sigorta kavramını tanımlayacak olursak, yazılı, hukuki önem teşkil eden, yazılı bir belge niteliğinde olan, oluşabilecek tüm zararlara karşın, önceden alınabilen tedbir ve önlemler bütünü olarak tek çatı altında toplanabilir. Sigorta

kavramı daha çok değer teşkil eden ve bu değerleri karşılamaya yönelik bir sistem olarak ta adlandırılabilir (Atalay, 2004, s.19).

Geniş kapsamlı tanımı ile sigorta (MEGEP, 2008, s.8);

- Genellikle bir miktar ek ödeme şeklinde olabilir,
- Birey yaşamının veya sahip olduğu değerlerin ya da birey ve kurumların maddi anlamda kıymetleri,
- Sigorta yasa ve kanun tasarılarında gösterilmiş olası tehditlerin olmasından kaynaklanan maddiyatı içeren zararlarını,
- Benzer tehlikeler etkisi altında kalan bireyleri veya kurumları aynı ortamda buluşturarak,
- İlgili kıymet üstünden doğrudan zarar miktarını gözlemleyerek,
- Toplumsal bunun yanında mali krizleri engelleyen ve önüne geçen,

Aynı riskin tehdidi altında bulunan bireylerin, kuruluşların, ek ödenek ismi olarak tanımlanan belli bir oranda para verilmesi yönünde biriken ödeneklerin, yalnızca ilgili riskin oluşması neticesinde hasara maruz kalan riski ödemek şartı ile zarar öncesinde riskleri engellemek maksadıyla harcanan mali sistemlere sigorta adı verilmektedir. Başka bir deyişle; sigortacılık, ekonomik kayba sebep olacak muhtemel rizikolarla başa çıkabilme planıdır (Kaya, 2010, s.6).

2.1.2. Sigortanın Önemi

Sigorta; toplumsal, mali, politik kanallarla beraber temeli düzgün, istihdamı belirlenmiş, gelişme kaydetmiş devletlerde mali çalışmaların geçerliliğini korumasında yüksek ölçüde önem teşkil etmektedir. Özellikle kurumların karşı karşıya durduğu risklerin, birçok kurum aracılığı ile paylaşılması böylece sistemdeki kurumların yalnız üstesinden gelemeyecekleri yüklerin basitleştirilmiş olması bu sistemin önemini ortaya koymaktadır (Kaya, 2010, s.7).

Sigorta, ortadan kaybolması ya da zarara düşmesi durumunda üstünde çıkar sahibi birey veya kurumlar için maddi çöküşlere sebebiyet veren taşınır ya da taşınmaz bir mal oluşturmakla birlikte hukuki bir sürecin yenilmesine ya da

hukuki bir izlenim belirlenmesine sebebiyet veren olası bir olumsuz durum, vefat ya da yaralanma durumunda bireyin özü ya da çıkar bağı ile ilişkili bulunduğu bireyler için maddi kayıplara sebep olabilecek bir yaşam şekli de bulundurabilmektedir. Yangın poliçesi için bina ya da içinde bulunan eşya ve özel kişisel eşyalar, nakliyat poliçesi için gemi veya götürülmekte olan eşya, sorumluluk poliçesi için var olan bireyin başka kişilere sunabileceği hasarlar açısından sözü geçen hukuki sorumluluğu, hayat poliçesi için sigortalı bireyin hayat sigortanın amacına yönelik şeklinde örnek olarak verilebilir (Kayalı, 2007, s.34).

Ekonomik ve sosyal hayatta sigorta önemli bir yer tutmaktadır. Son zamanlarda sigortacılık faaliyetleri, bireyler, kurumlar ve bir bütün olarak mali kavramlar için inanılmaz bir öneme sahiptir. Böyle büyük bir öneme sebep olan sigorta faaliyetleri 2 ana başlık şeklinde değerlendirilebilir (MEGEP, 2008, s.10-11);

- Toplumsal yaşam bakımından önem süreci: Genellikle sigortacılık üzerine kurulu olan firmaların faaliyetleri, mali hasarı önlemek ve alternatif sunmaktır. Günlük yaşamda bireyler, vefat, çeşitli hastalıklar, trafik kazaları, doğal afetler, iş bulamama ve buna benzer birçok risklerle karşılaşmaktadır. Hali hazırda firmalar için ise olası yangınlar, istenmeyen hırsızlık sorunu, ani patlamalar, yine ani kaza şeklinde çeşitli sebeplerle var olan düzenlerini geride bırakma, iyi niyetli tutumları ile bir diğer bireylere hasar yaratma, ilkel pazarlamaya yönelik stratejiler ve çeşitli politik tavırlar sergileme şeklinde riskler söz konusudur. Ayrıca günümüzde ülke içi ve ülke dışı mali çalışmanın farklı bir boyutta olması tehlike sinyallerini yükseltmiştir. Bu bakımdan sigorta, artık bir tehlike ve olasılığa çözüm sunacak şekilde ortaya çıkmakta ve bir takım faaliyetleri beraberinde getirmektedir.

- Mali yaşam bakımından önem süreci: Sigortacılığın toplumsal yaşam açısından faaliyetleriyle birlikte mali faaliyetleri de vardır. Genel olarak faaliyetleri incelediğimizde 5 grupta toplayabileceğimizi söyleyebiliriz. Şunu belirtmemizde fayda vardır ki sigorta çok değerli bir tasarruftur. İkinci olarak kredi faaliyetlerinin büyümesini sağlamaktadır. Sigortanın üçüncü faaliyeti, sosyo-ekonomik çöküntü ve kayıpları önlemektir. Dördüncü işlevi uluslararası ekonomik ilişkilerin ve ticaretin genişlemesine yardımcı olmaktır. Son olarak sigorta, ekonomi içinde önemli bir sektördür ve bir vergi kaynağıdır.

2.1.3. Sigortacılığın Gelişimi

Bu bölümde öncelikle sigortacılığın dünyadaki gelişimine yer verilmekte ve daha sonra Türkiye'deki gelişimi incelenmektedir.

2.1.3.1. Sigortacılığın Dünya'daki Gelişimi

İlk sigorta kavramına benzer faaliyetlere, mitolojik Mısır'da rastlanmaktadır. Bir papirüsten Mısır'da yaşayan taş yontucuların aralarında bir yardımlaşma sandığı kurduğu ve birinin ölümü halinde bu sandıktan ölenin yakınlarına yardım yaptıkları anlaşılmaktadır (Kuşçu ve Revanoğlu, 2011: 26).

Dünya genelinde bakıldığında sigortacılık kavramı ile benzerlik gösteren ilk uygulamaların yakın tarihimizden tamda 4000 sene öncesine yani Babil kabilelerinde rastlanmaktadır. Dönemin önemli geçiş güzergahlarına sahip olan Babil kentinde bu önemli ticaret yollarından geçen kervan ticareti ile uğraşan, kişilere borç olarak veren dönemin önemli kişilikleri, o dönemlerde kervan ticareti yapan tüccarların soyulmasına karşın önlem ve tedbirler alındığı gözlemlenmektedir. Bu süreci incelediğimizde görülen o ki o dönemlerde bile belli bir para karşılığında tüccarların ticaret mecrasında günümüz sigortacılığına benzer şekilde bir uygulamaya tabii tutuldukları görülmektedir. Daha sonraları ilgili durum dönemin şahsiyetlerinden Kral Hammurabi aracılığı ile yasa altına alınmıştır. Haydutların saldırısına uğrayan kervanların zararlarının bütün diğer kervanlar arasında paylaşılması Hammurabi Kanunlarının en büyük özelliğidir. Bu olay tehlike paylaşmasının kara taşımacılığındaki ilk örneği niteliğindedir (www.tsb.org.tr).

Hindu'lar yaklaşık olarak M.Ö. 600 senelerde sigorta niteliği sunan kredi benzeri anlaşmalar yapmışlardır. Kolay bir içerik taşıyan ilgili sözleşmeler Milletler arası sigortacılık kavramının gelişmesine zemin hazırlamış ve sigortacılıkta ilk adımların atılması açısından önemlidir. Bu şekilde sunulan kredi sözleşmeler ta ki ortaçağlarda da gelişmiş ve denizcilik, nakliyatçılık gibi kavramların oluşmasına doğrudan zemin hazırlamışlardır. Bu süreçten sonra özellikle deniz ticaretinin geliştiği yerlerde sigortaya daha yakın uygulamalar görülmektedir (www.tsev.org.tr).

Romalılar farklı bir sigorta sistemi kullanmışlardır. Sonraki dönemlerde bu sistemi başka devletler de uygulamışlardır. Bu sistemde; kollezyum üyeleri gruba

katılırken ödeme yapmakta ve ailelerinden biri öldüğünde cenaze masrafları için ödeme almaktadır. Orta çağda aynı sistem Almanya'da da uygulanmıştır. Almanya'da tüccar ve zanaatçılar birlik oluşturmuş hırsızlık ve saldırılara uğramış kişilere yardım etmişlerdir. Zaman içinde de bu sigortacılık sistemi gelişerek dallara ayrılmıştır (www.tsb.org.tr).

17. yy. ikinci yarısında olan iki önemli olay sigortacılığın gelişmesinde etkin rol oynamıştır. Bu olaylardan birincisi sigortacılıkta İhtimal Hesapları denen istatistik metot ve tekniğinin uygulanmaya başlamasıdır (Bayar, 2009: 26).

İngiltere'de 1688 yılında Lloyd's' un temelleri atılması sigortacılıkta yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Edward Lloyd adında bir kişinin işlettiği ve Londra'da bulunan bir kahvehane; gemi sahipleri, iş adamları ve tüccarların deniz ticareti ile ilgili bilgi alışverişinde buldukları bir mekân olmuştur. Burada sefere çıkan bir gemi veya geminin yükü üzerine teminat veren kişiler, "Underwriter" sıfatıyla belgeler düzenleyerek faaliyette bulunmaya başlamışlardır. Ayrıca bu kişiler Edward Lloyd'un ölümünden sonra, kendi aralarında Lloyd's adında bir topluluk kurmuşlar ve Lloyd's topluluğu 1871 yılında İngiltere Parlamentosunun çıkardığı bir kanunla birlik haline getirilmiştir (www.tsev.org.tr).

Modern sigortacılığın doğuşuna deniz, kara sigortacılığına yangın, kaza sigortacılığına tren kazaları ile ilişkin bireysel kazalar öncülük etmiştir. Bununla birlikte sanayinin gelişmesiyle yaşanan büyük teknik hasarlar da mühendislik sigortalarının gelişimine neden olmuştur. 1752 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde, Londra sisteminden hareketle sigortacılık faaliyetleri başlamış ve bu yüzyıldan itibaren reasürans şirketleri de ortaya çıkmıştır (Bayar, 2009: 27).

Deniz ticaretindeki güvenlik sorunlarıyla baş edebilmek için gündeme gelen sigortacılık fikri, zaman içinde teknolojinin gelişmesi ve toplumsal ihtiyaçların değişmesiyle birlikte önem bir tutmaktadır (www.tsev.org.tr).

2.1.3.2. Sigortacılığın Türkiye'deki Gelişimi

Türk sigortacılığının tarihsel gelişimi incelenirse sektörün üç dönemden geçtiği görülecektir. Bu dönemlerden ilki, Tanzimat devri ile Cumhuriyetin kurulmasına kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan 1987 yılına kadar geçen aralık ikinci dönemdir. Üçüncü dönem ise, 1987 yılından

günümüze kadar gelen, sigortacılığın liberalleştiği dönemdir. Başka bir deyişle serbest rekabet dönemidir (Tekşen, 2003: 12).

İlk dönemde, İngiliz sigorta şirketlerinin açtıkları temsilciliklerle Türkiye’de ilk sigortacılık faaliyetlerini başlattıkları görülmektedir. Bu dönemde Türkiye’nin sigorta ihtiyacını bu şirketler karşılamışlardır. 1893 yılına gelindiğinde ilk yerli sigorta şirketi olarak Osmanlı Umum Sigorta Şirketi çalışmaya başlamıştır. 12 Temmuz 1900 yılında 43’ü yabancı olmak üzere 44 tane sigorta şirketi bir araya gelerek sabit bir yangın tarifesi belirlemişler ve belirlenen bu yangın tarifesi, Türkiye’deki ilk sigorta tarifesi niteliğindedir (www.tsb.org.tr).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte 1987 yılına kadar devam edecek olan ikinci dönemde, milli iktisat anlayışı gereği sigortacılık alanında yerel sermayenin varlık göstermesi amacıyla yeni sigorta şirketleri kurulmuştur. Ayrıca sigortacıların meslek kuruluşu olarak 1929 yılında Sigortacılar Cemiyeti Daire-i Merkeziyesi kurulmuştur. Günümüzde bu kuruluşun devamı olarak Türkiye Sigorta Birliği çalışmalarını sürdürmektedir. Sigortacılıkla ilgili düzenleme 1956’da Türk Ticaret Kanunu’nun beşinci kitabında yapılmıştır. 1980’li yıllarda uygulanan liberal siyaset ile yabancı şirketler Türk sigorta sektörüne dönmüştür (www.tsb.org.tr).

Üçüncü dönem kapsamında 1987’de önemli değişiklikleri içeren bir yasa çıkmıştır. Yapılan bu değişiklikte birlikte yeni kurulan sigorta şirketi sayısı artmış ancak sigorta taleplerinin aynı oranda artmaması ve prim tahsilatında sorunlar yaşanmış olması 1993 yılında yeni düzenlemelerin yapılmasına neden olmuştur. 2000 yılında konutlar için zorunlu hale getirilen deprem sigortalarını yürütmek için DASK kurulmuştur. 2001’de ise Bireysel Emeklilik Sistemi çıkarılmıştır. 2003 yılına gelindiğinde bireysel emeklilik sistemi ile ilgili işlemlerin başlatıldığı görülmektedir. İlerleyen zamanda sigorta şirketleri Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’na bağlanmış ve mali yapının bir parçası olarak kabul edilmiştir. 2004 yılında 40’i özel şirket, 2’si kamu şirketi, 5’i Türkiye’de kurulmuş yabancı şirket olmak üzere ülkemizde toplam 47 sigorta şirketi faaliyette bulunmaktadır. Bu 47 şirketin 9’u hayat, 10’u hayat/emeklilik, 1’i emeklilik, 15’i hayat-dışı, 12’si ise bu branşları içinde barındıran karma şirketlerden oluşmaktadır (www.tsev.org.tr).

2012 yıl sonu verilerine ve Hazine Müsteşarlığı'nın hazırlamış olduğu rapora göre Türkiye'de 35'i hayat dışı, 17'si hayat ve emeklilik, 6'sı hayat ve biri reasürans olmak üzere toplam 59 tane sigorta, reasürans ve emeklilik şirketi bulunmaktadır(Hazine Müsteşarlığı, 2012).

Sigortacılık sektörü, 2012 yılında toplam 19,8 milyar TL prim üretimi gerçekleştirmiştir. 2011 yılında prim üretiminde hayat dışı branşların payı % 86,33 düzeyinde iken, hayat branşının payı %13,67 oranındadır. Bu yıla göre reel prim artışı hayat dışında % 11 iken, hayat sigortasında % 5 negatif büyüme yaşanmış ve prim üretiminde %16 nominal bir artış olmuştur. Sağlanan toplam teminat tutarı sigortacılık sektörünün en önemli göstergelerinden birisidir.2012 yılında sigorta ettirenlere sigorta şirketleri tarafından toplam 49,7 trilyon TL tutarında teminat verilmiştir. Bu tutar GSYİH'nin 35 katından daha yüksektir. Bu bağlamda sigortacılığın ülkemiz ekonomisi ve istikrarlı büyüme için ne kadar önemli olduğu ortadadır. Sigortacılık sektörü hızlı büyüme yaşarken, mali sağlığını da korumaktadır(Hazine Müsteşarlığı, 2012).

2012 yılında sigorta şirketleri, sigortalılar ile zarar görenlere toplam 11,2 milyar TL tazminat ödemiştir. Ödenen brüt tazminat tutarı ise 12,7 milyar TL'dir. Zorunlu Deprem Sigortası'nda ise 2012 yılında olumlu sonuçlar alınmış, yıl sonu itibariyle sigortalı konut sayısı 4,8 milyon adet, sigortalılık oranı ise %28,27 oranında olduğu görülmektedir.2012 yılı sonunda ülkedeki sigorta, reasürans ve bireysel emeklilik şirketlerinde toplam 17.521 personel çalıştığı saptanmıştır. Diğer taraftan 2012 Yılı Faaliyet Raporu'na göre Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Sektörleri ülke ekonomisi için önemli katkılar sağlayan sektörlerin temel faaliyetlerini karlı bir şekilde sürdürememiştir. Bu durum sonucu olarak sektörde faaliyet gösteren mevcut 59 şirketten 28'i 2012 yılını teknik zararlar kapatmıştır. Sigorta sektörü, konsolide bazda 2008 yılında 532,7 milyon TL teknik kar elde etmişken, 2012 yılını 203,2 milyon TL zararlar kapatmıştır (Tekşen, 2003: 18).

2.1.4. Sigorta Branşları

Ülkemiz mevzuatında Dünya sigortacılığına paralel olarak sigortacılık faaliyetleri hayat ve hayat dışı olmak üzere iki ayrı ana grupta toplanmaktadır. Hastalık/sağlık branşı ile kaza branşı ise hem hayat dışı sigortada hem de hayat sigortasında bulunmaktadır (Hazine Müsteşarlığı, 2012).

2.1.4.1. Hayat Dışı Sigorta Çeşitleri

5684 sayılı Kanun ile birlikte hayat dışı ana branş yeniden düzenlenmiştir. 2012 yılında bu şirketlerin tamamı prim üretiminde bulunmuşlardır. Bu hayat dışı ana branşlar aşağıdaki gibidir (Hazine Müsteşarlığı, 2012; Yaslıdağ, 2012: 151):

• **Hastalık/Sağlık Sigortası:** Sigortalı, hastalık sigortası ile sözleşmede öngörülen hastalıklardan birinin gerçekleşmesi veya ortaya çıkması durumunda sigorta teminatı almaktadır. Bununla birlikte sigorta şirketi, sözleşme kapsamındaki tedavi masraflarını da karşılamaktadır.

• **Kaza Sigortası:** Sigortalının uğrayacağı kaza sonucu ölüm, geçici veya sürekli sakatlık ya da iş göremezlik durumları için sigorta teminatı sağlamaktadır. Ayrıca sözleşme kapsamında sigortalının yaptığı tedavi giderlerini de ödemektedir.

• **Kara Araçları Sigortası:** Belli bir prim karşılığında, sigorta şirketlerinin sigortalıya imzalanan sözleşme kapsamında motorlu kara araçlarına gelen zararlar sebebi tazminat ödemesini kapsamaktadır.

• **Raylı Araçlar Sigortası:** Raylı araçlar sigortası, sigorta şirketlerinin sigortalıya, imzalanan sözleşme çerçevesinde raylı araçlara gelen zararlar sebebi ile tazminat ödemesidir.

• **Hava Araçları Sigortası:** Sigorta şirketlerinin sigortalıya, imzalanan sözleşme kapsamında hava araçlarına gelen zararlar sebebi ile tazminat ödenmesini içermektedir.

• **Su Araçları Sigortası:** İmzalanan sözleşme kapsamında sigorta şirketlerinin sigortalıya nehir, göl veya deniz araçlarına gelen zararlar sebebiyle tazminat ödenmesini kapsamaktadır.

• **Nakliyat Sigortası:** Nakliyat sigortası, sigorta şirketlerinin sigortalıya mal ve bagaja gelen zararlar sebebiyle tazminat ödemesi şeklinde tanımlanabilir.

• **Yangın ve Doğal Afetler Sigortası:** Yangın, patlama, deprem, sel gibi nedenlerle doğan zararlar sonucu tazminat ödemelerini ifade etmektedir.

• **Genel Zararlar Sigortası:** Genel zararlar sigortası, dolu ve dondan kaynaklanan zararlar sebebiyle ödenen tazminatları kapsamaktadır. Bu sigorta kara araçları, raylı araçlar, su araçları ve hava araçları gibi mallar için uygulanmamaktadır. Bununla birlikte yangın ve doğal afetler branşında sayılan durumlar dışında hırsızlık ve diğer tüm olaylardan kaynaklanan zararlardan dolayı tazminat ödemeleri de kapsam dâhilindedir.

• **Kara Araçları Sorumluluk Sigortası:** Taşıyıcı sorumluluğu dâhil kara araçlarından kaynaklanan sorumluluklar sebebiyle ödenen tazminatları kapsamaktadır.

• **Hava Araçları Sorumluluk Sigortası:** Taşıyıcı sorumluluğu dâhil hava araçlarından kaynaklanan sorumluluklar sebebiyle ödenen tazminatlar kapsam dâhilindedir.

• **Su Araçları Sorumluluk Sigortası:** Taşıyıcı sorumluluğu dâhil su araçlarından kaynaklanan sorumluluklar sebebiyle tazminat ödemelerini kapsamaktadır.

• **Genel Sorumluluk Sigortası:** Kara araçları, su araçları ve hava araçları sorumlulukları dışındaki tüm sorumluluklar sebebiyle tazminat ödemelerini kapsamaktadır.

• **Kredi Sigortası:** Satıcı konumundaki sigortalıları T.C. sınırlarında gerçekleştirdiği kredili satış işlemlerinde alıcılar tarafından borçlarını ödeyememe riskine karşı güvence altına almaktadır.

• **Finansal Kayıplar:** Finansal kayıplar sigortası, yangın veya diğer rizikolar neticesinde ortaya çıkan hasar nedeniyle işin durmasından kaynaklanan ciro düşmesi, masraf artışı gibi kayıpları karşılamaktadır.

• **Hukuksal Koruma Sigortası:** Bu sigortada, sigortalının 3. şahıslara veya 3. şahısların sigortalıya açtıkları hukuk davalarında, sigorta kapsamına giren durumlarda, sigortalının bu davayla ilgili harcamalarının ödendiği sigorta branşıdır.

• **Destek Sigortası:** Destek sigortası, seyahat durumunda veya evinden uzakta iken zor duruma düşen sigortalıya yapılan ödemeleri kapsamaktadır.

2.1.4.2. Hayat Sigortaları

Hayat sigortalarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür. Bunlar;(Hazine Müsteşarlığı, 2012; Yaslıdağ, 2012: 151):

- **Yatırım Fonlu Sigortalar:** Yatırım fonlu sigortalarda, yatırım fonları ile bağlantılı olarak verilen yaşama, ölüm veya geri prim iadesi ile irat ödemeli hayat sigortalarına bağlı ödemeler kapsam dâhilindedir.

- **Sermaye İtfa Sigortası:** Sermaye itfa sigortası, peşin ya da taksitli prim ödemeleri karşılığında, aktüeryal tekniğe dayanan birikim işlemlerine bağlı ödemeleri kapsamaktadır.

- **Fonların Yönetimi İşlemi:** İlgili şirket tarafından yatırımların yönetimine ve özellikle ölüm, hayatta kalma ya da faaliyetlerin durması ya da azalması gibi durumlarda tazminat ödemeyi üstlenen kurumların rezervlerini temsil edici aktiflerin yönetimine dayanan işlemleri kapsamaktadır.

- **Kaza Sigortası:** Belli bir prim karşılığında, sigortalının uğrayacağı kaza sonucu ölüm, geçici veya sürekli sakatlık ya da iş göremezlik durumları için sigorta teminatı sağlamaktadır. Ayrıca sözleşme kapsamında sigortalının yaptığı tedavi giderlerini de ödemekle yükümlüdür. Kaza sigortası için, 54 şirkette toplam 6.832.854 adet poliçe düzenlendiği bildirilmektedir.

- **Sağlık Sigortası:** Sigortacı, hastalık sigortası ile sözleşmede öngörülen hastalıklardan birinin gerçekleşmesi veya ortaya çıkması halinde sigorta teminatı almaktadır. Aynı zamanda sigorta şirketi, tedavi masraflarını da karşılamaktadır.

2.1.4.3. Bireysel Emeklilik

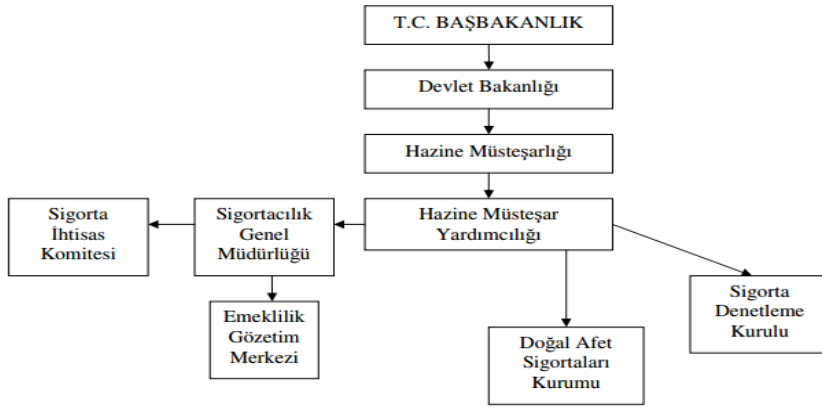
Kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi bu sistemin amaçları arasında yer almaktadır (Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 2001).

2011 yılında emeklilik şirketine dönüşen Axa Hayat ve Emeklilik A.Ş., Halk Hayat ve Emeklilik A.Ş ile birlikte 2011 yılsonu itibariyle mevcut şirket

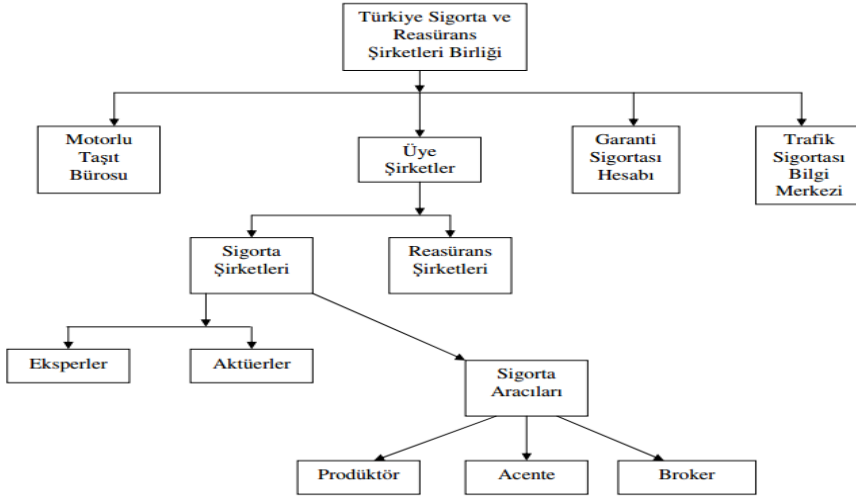
sayısı 16 olmuştur. 2012 yılında ise Asya Emeklilik ve Hayat A.Ş'nin emeklilik alanında ruhsat alarak faaliyete başlamasıyla birlikte, bu alanda faaliyet gösteren 17 firma olmuştur (Yaslıdağ, 2012: 153).

2.1.5. Sigorta Sektörü Organizasyon Yapısı

Sigorta sektörünün organizasyon yapısı ve kurumlar arası ilişkileri Şekil-1.1.ve Şekil-1.2.'de gösterilmektedir.

Şekil 1.1. Sigorta Sektörü Kurum Yapısı (www.sigortacilik.gov.tr)

Şekil 1.2. Sigorta Sektörü Organizasyon Yapısı (www.sigortacilik.gov.tr)

Sigorta sektörünün başlangıcı Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'dir. Ülkemizde Sigorta faaliyetlerinde bulunmak için bu kuruma üyelik zorunludur. Kurum kendi içerisinde 4 ana başlıkta incelenir. Bunlardan üye şirketler kendi içerisinde 2 'ye ayrılır. Sigorta ve reasürans şirketleridir.

Reasürans; sigortacının sorumluluğunun sigortalananı yani sigortanın sigortası anlamı taşır.Sigorta **şirketleri**, teminat altına aldıkları rizikolarda yaşanabilecek olası büyük hasarların aynı zamana gelme ihtimaline karşı, hasar ödemelerinde zorlanmamak için **reasürans** yaptırır (www.herosigorta.com.tr).

Sigorta şirketleri; eksperler, aktüerler ve sigorta aracıları olarak 3'e ayrılır. **Aktüer;** sigorta rizikoları ile primlerini istatistik ve olasılık hesaplamaları yoluyla tespit eden ve geleceğe yönelik stratejik değerlendirmeleriyle sigorta sözleşmelerinin temel ilkelerini belirleyen uzman kişidir(www.segem.org.tr). Sigorta aracıları; prodüktör, acente ve brokerdir.

2.2. Bireysel Emeklilik Fonları

Bu bölümde bireysel emeklilik sisteminin işleyişi hakkında bilgi verilip sistemin Türkiye 'de ki durumu hakkında detaylı anlatım yapılmıştır.

2.2.1. Bireysel Emeklilik Sistemi

Bireysel emeklilik sisteminde; sistemin amacı, kapsamı, Türkiye'deki tarihsel gelişimi, avantajları ve özellikleri anlatılmaktadır.

2.2.1.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı

Bireysel emeklilik sisteminin (BES) amacı şu şekilde ifade edilebilmektedir; "Kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak oluşturarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmasını teminen, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan bireysel emeklilik sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesidir." Bireysel emeklilik sisteminin amacı, ilgili mevzuatta da düzenlendiği gibi sosyal amaçlar ve ekonomik amaçlar olmak üzere iki ana grupta incelenmektedir (Avcı, 2011: 19-20):

a. Sosyal amaçlar:

- Kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olmak
- Bireyleri tasarruf yapmaya özendirmek suretiyle emeklilik dönemleri için ek gelir elde etmelerini sağlamak

• Bireysel tasarrufların değerlendirilebileceği alternatifler sunmak

b. Ekonomik amaçlar:

- Uzun vadeli kaynak oluşturmak suretiyle istihdamın artırılması
- Ekonomik kalkınmanın desteklenmesi

BES, kamu sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı bir unsur olup bireyleri tasarruf yapmaya yöneltmektedir. Bu bakımdan sistemin sosyal yanını oluşturduğunu söyleyebilmek mümkündür. BES aracılığıyla bireysel emeklilik şirketlerinde biriken fonlar, ekonomiye istikrar kazandırmaktadır. nk uzun vadeli niteliklere haizdir. Sermaye piyasalarında yatırım enstrümanları ve türevlerinin çeşitlenmesine yol açmaktadır. Bunun yanı sıra sürekli izlenebilen verimli yatırımlara yönelerek ülke ekonomisinin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Bu şekilde kamu ve özel sektöre uygun olanaklar ile uzun vadeli kredi imknları sağlanmaktadır. Kredilerin doğru bir şekilde kullanılmasıyla yatırımlar artmakta ve istihdam ile üretim artmasını sağlanmaktadır. Ayrıca ihracatın ve yurtiçi tvetimin artmasını da sağlamaktadır. Bu işleyiş de sistemin ekonomik yönünü göstermektedir (Karacabey, 2005: 134).

2.2.1.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Kapsamı

BES' in kapsamı, “emeklilik şirketlerinin kuruluş, çalışma, yönetim ve denetimine, kişilerin sisteme katılma, ayrılma ve emeklilik koşullarına, emeklilik yatırım fonlarının kuruluşuna, katkıların bu fonlarda toplanmasına ve değerlendirilmesine, aracılık hizmetlerine, kamuya açıklanacak bilgilerin kapsamına ve bireysel emeklilikle ilgili diğer hususlara ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.”¹

¹ Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, md. 2.

BES kapsamında herkesin yer alması mümkündür. Yalnızca 18 yaşını doldurmuş olmak kaydıyla; herhangi bir statüye bakılmamakta ve bu konuda da herhangi bir ayırım yapılmamaktadır. Kişinin sosyal güvenlik kurumuna bağlı olup olmaması veya vergi mükellefi olup olmaması bireysel emeklilik sistemine katılım açısından aranan şartlardan değildir (Elkatmış, 2012: 59).

2.2.1.3. Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye

Bireysel emeklilik sisteminin amacı, 4632 sayılı Kanunu'nu 1. maddesi uyarınca; "Kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasını teminen, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan bireysel emeklilik sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesidir." şeklinde düzenlenmektedir.

Bireysel emeklilik sisteminin genel özelliklerini şu şekilde sıralayabilmek mümkündür (EGM, 2004: 21-22):

- Emeklilik hakları, belirlenmiş olan katkı esasına göre yani yatırılan katkı payları ile katkı paylarının yatırım gelirlerinin toplamına göre belirlenmektedir.
- Birikimlerin takibi, bireysel hesaplarda gerçekleştirilmektedir. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından uygun görülen bir saklama kuruluşu tarafından da (Takasbank) saklanmaktadır.
- Katılımcıların sürekli bilgilendirilmesi ve şeffaflığın sağlanabilmesi için, Emeklilik Şirketlerince ilgili mevzuattaki düzenlemelere paralel şekilde gerekli önlemlerin alınması sağlanmaktadır.
- Etkin gözetim ve denetim altyapısı, Hazine Müsteşarlığı, SPK, EGM, Takasbank, bağımsız denetim şirketleri ve iç denetim organları aracılığıyla oluşturulmuştur. Katılımcılara yönelik olarak sistemin her aşamasında çeşitli seçenekler sunulmakta ve bu şekilde yatırımların yönlendirilmesinde tercih yapabilmelerine olanak sağlanmaktadır.

2.2.1.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri

Bireysel emeklilik sistemi, sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı bir görevi yerine getirmek için kurulmuştur. Değişen demografik koşullar sebebiyle emeklilik şartları ve emekli aylığı bağlama oranları her geçen gün zorlaşmaktadır. Buna karşılık Kanun'da, çalışanların kendi tasarruflarını sağlayarak ek gelir elde etmesi planlanmaktadır. Böylelikle devletin üzerine yüklenmiş olan sosyal güvenlik harcamalarının da bir bakıma azaltılması amaçlanmaktadır (Topalhan, 2010: 170).

Bireysel emeklilik sisteminin ikinci özelliği de gönüllülük esasına dayalı olmasıdır. Kanunun ülkemizde uygulanma usulü, dünyadaki alışlagelmiş kimi örnekleriyle çelişki göstermektedir. Genellikle gelişmiş ülkelerdeki bireysel emeklilik sistemi gönüllü katılım esasına dayalıdır. Ancak az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bu sistem zorunlu iştirak esasına dayandırılmıştır (Bağlan, 2006: 23).

Bireysel emeklilik sistemi, dünyada bu sistemi uygulamakta olan ülkeler ile benzerlik göstermekle beraber, ülkemiz şartlarına uygun özel düzenlemeler de yapmıştır. Bireysel emeklilik sistemi temel manada, bireylerin emekliliklerinden önceki aktif çalışma hayatlarında yapmış oldukları düzenli tasarruflar sayesinde, emeklilik dönemlerinde de tıpkı çalışma dönemlerindeki gibi refah bir ortamda yaşamalarını sağlamayı hedeflemektedir. Bireysel emeklilik sisteminin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilmektedir (TCMB, 2011: 23-24):

- Sistem, gönüllülük esasına dayanmakta ve 18 yaşını doldurmuş her bireyin de katılımına açıktır.
- Emeklilik şirketlerinin, en az üç farklı risk ve getiri bileşimine sahip emeklilik yatırım fonu kurması mecburidir. Bu durum, bireylerin kendi risk ve gelir beklentilerine uygun yatırım tercihleri yapabilmelerine de olanak tanımaktadır.
- Yatırımların, kamu borçlanma senetleri ve ters repo gibi sabit getirili yatırım araçlarının yanında, hisse senedi gibi değişken getirili yatırım araçlarına da yönlendirilebilmesi mümkündür.

- Katkı paylarının, bireysel hesaplarda biriktirildikten kısa bir süre sonra başka emeklilik şirketine aktarılması mümkündür.

- Bireysel emeklilik sisteminin güvenliği, denetim ve gözetim yapma görevi üstlenen kurumlar tarafından sağlanmaktadır. Sistem ile ilgili olarak denetim yapan kurumlar; Hazine Müsteşarlığı, SPK ve bağımsız denetim kurumlarıdır. Gözetim yapan kurumlar ise Emeklilik Gözetim Merkezi ve Takasbank'tır.

- Bireysel emeklilik sistemi ile emekliliğe hak kazanabilmek için, sistemde en az on yıl kalarak bu süre içerisinde katkı payı ödemek ve 56 yaşını tamamlamış olmak gerekmektedir. Böylelikle sistem, emekliliğe hak kazanmak için getirdiği düzenli katkı payı ödeme yükümlülüğü ile bireyleri uzun dönemli bir tasarrufa yönlendirmektedir.

- Bu sisteme katılım, kamu tarafından teşvik edilmektedir. 2013 yılına kadar bu katkı, vergi avantajı şeklindeyken 2013 yılından sonra ödenen katkı paylarının %25'i Devlet katkısı şeklinde sağlanmaktadır.

- 56 yaşını tamamlamış olmak kaydıyla sistemde on yıl kalarak, on yıla denk düşen katkı payını ödemek koşuluyla emekliliğe hak kazanan ve bu şekilde sistemden ayrılanlar ise, toplam birikimin yüzde 25'i yapılacak olan stopaj kesintisinden istisna edilmek suretiyle kalan tutar üzerinde yüzde 5 oranında stopaj kesintisi uygulanmaktadır.

Yukarıda da izah edildiği üzere Türkiye'deki bireysel emeklilik sistemini, geliştirmekte olan diğer ülkelerden farklı kılan en önemli özelliği, gönüllülük esasına dayanmış olmasındadır. Az gelişmiş ya da geliştirmekte olan ülkelerde katılım zorunludur. Mevcut kamu emeklilik sistemini tamamlayıcı nitelikte olması, Türkiye'deki BES'i, kamu sosyal güvenlik sistemlerini ikame eden Latin Amerika ülkelerindeki mevcut sistemlerden farklı bir konuma ulaştırmaktadır. Bireysel emeklilik sistemi ile değişen demografik koşullar, emeklilik şartlarının zorlaşması ve bu gibi zorlukların mevcut olmasına rağmen çalışanların kendi tasarruflarını yaparak emeklilik dönemlerinde ek bir gelir elde etmesi en önemli hedeflerden birini teşkil etmektedir (Topalhan, 2010: 171).

2.2.1.5. Bireysel Emeklilik Sisteminin Avantajları

Bireysel emeklilik sisteminde (BES) emekli olabilmek için bu sistem içerisinde en az 10 yıl katkı ödemiş olmak ve 56 yaşını tamamlamak koşulları yeterli kabul edilmektedir. Emekliliğe hak kazanıldığında birikimler kişinin talebinin yönünde seçimlik olarak sunulabilmektedir. Kişinin kısmen veya toplu olarak emeklilik parasını almasının mümkün olabileceği gibi, yıllık gelir sigortası sözleşmesi yapılmak suretiyle emeklilik maaşı şeklinde de bu paranın alınabilmesi yine mümkündür. Bu sistemin, kişinin emekliliği sürecinde kendisine ek gelir sağlayarak emekliliğinin daha rahat geçmesinde bu açıdan önemli bir faydası bulunmaktadır ve sistem güvenlidir. Bireysel emeklilik, aracı bireyin emekliliği ile ilgili beklentilerine yönelik olarak gelir düzeyine ve yaşına da uygun bir biçimde emeklilik plan teklifi sunmaktadır. Fon dağılımı ise katılımcının tercihine göre belirlenmektedir (emeklilik.egm.org.tr).

Kişinin herhangi bir fon dağılım tercihinde bulunmaması durumunda da katılımcının birikimleri, portföy sınırlamaları Kurulun görüşü alınarak Müsteşarlıkça belirlenen standart fonlarda yatırıma yönlendirilmektedir. Katılımcının, emeklilik planı çerçevesinde, yatırım yapmak istediği fonu alma, istediği risk derecesine göre seçme ve yılda 6 defa olmak üzere değiştirme hakkı vardır. Katılımcıların söz konusu birikimleri emeklilik yatırım fonlarında profesyonel fon yöneticileri tarafından yönetilmektedir. Katılımcının mali durumunda, beklenmedik şekilde olumsuz gelişmeler olması halinde katılımcı, katkı payı ödemeye ara verebilmektedir. Fakat bu durumda, şirket tarafından bazı kesintilere maruz kalabilir. Katılımcının, mevcut şirketindeki emeklilik sözleşmelerini bir başka emeklilik şirketine aktarma olanağı vardır. Ancak bunun için katılımcının mevcut emeklilik şirketinde yürürlük tarihinden itibaren en az 2 yıl, başka şirketten aktarımla düzenlenen sözleşmelerini ise en az 1 yıl şirkette kaldıktan sonra aktarabilmesi mümkündür (emeklilik.egm.org.tr).

Daha evvel de belirtildiği gibi bireysel emeklilik sisteminin asıl hedefi, kişinin aktif çalışma hayatında yapmış olduğu birikimlerini değerlendirerek, emeklilik dönemlerinde refah düzeylerinin artmasını sağlamaktır. Bireysel emeklilik fonları, tasarruf sağlama fonksiyonun yanı sıra fonların yönlendirilmesi ve değerlendirilmesi konularında da önemli bir rol üstlenmektedir. Bireysel emeklilik sistemi tarafından elde edilen fonların temel bazda yararları aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Zorve Aslanoğlu, 2005: 188-189):

- Ekonomiye tasarruf kaynağı oluşturmakta ve bu açıdan uzun vadeli tasarrufların artmasını sağlarken ekonominin büyümesine de katkı sunmaktadır.

- Ekonominin istikrar kazanmasına yardımcı olmaktadır.

- Biriken fonların etkin ve verimli alanlara yönlendirilmesini sağlayarak ekonominin gelişmesine katkı sunmaktadır.

- Kayıt dışı istihdamın azalmasına ve vergi gelirlerinin artmasına yardımcı olmaktadır.

- Sosyal güvenlik sistemine destek olmaktadır.

- Kurumsal tasarrufların artmasını sağlayarak sermaye piyasalarının gelişmesini sağlamakta ve yatırım araçlarının ve bunların türevlerinin çeşitlenmesine neden olmaktadır. Bu durum da piyasaların derinleşmesine ve etkin olmasına katkıda bulunmaktadır.

- Kamunun alt yapı projelerine kaynak sağlanmaktadır.

- Kamunun uzun vadeli ve düşük maliyetli borçlanmasını kolaylaştırmakta ve bütçe açıklarının finansmanına yardımcı olmaktadır.

- Piyasalardaki kısa vadeli spekülâtif nitelikteki baskıları azaltmaktadır.

BES'in tasarruf fonksiyonu bulunmaktadır. Gelişmiş ülkeler gözlemlendiğinde, bireysel emeklilik sisteminden elde edilen tasarrufların toplam tasarruflar içindeki payının çok yüksek olduğu görülmektedir (Zor ve Aslanoğlu, S, 2005: 188). Özel ve Yalçın (2013), diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de emeklilik sisteminin büyük açıklar verdiğini ve mevcut kamu destekli emeklilik sisteminin bireysel emeklilik planları ile desteklenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Çalışmada bireysel emeklilik sistemleri ile beraber bütçe açıklarının önüne geçilebileceği belirtilmiştir. Bununla beraber bireysel emeklilik sistemindeki reformlar ile birlikte yurtiçi tasarruf oranındaki düşüşün de önüne geçileceği ifade edilmiştir. Bireysel emeklilik sistemindeki reformların Türkiye ile gelir düzeyi ve ekonomik yapısı benzerlik gösteren gelişmekte olan ülkelerin yurtiçi tasarrufları üzerindeki etkileri incelendiğinde bu reformların tasarruf oranını belli bir düzeye kadar artırdığı neticesine varılmıştır.

BES ile yaratılacak olan fonların artması neticesinde, mali sistemde çeşitli değişimlerin yaşanması mümkündür. Bireysel emeklilik sistemi, finansal krizlerin engellenmesini veya bu krizlerin şiddetinin azaltılması açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Bireysel katkıların biriktirilmiş olduğu fonların, piyasaya uzun dönemli katkı sağlaması ile uzun vadede ülke ekonomisine bir dinamizm kazandırması beklenmektedir. Bunun yanında sermaye piyasasındaki aşırı volatiliteyi gidererek borsayı derinleştirmesi de beklentilerin arasındadır (Zor, 2008: 15).

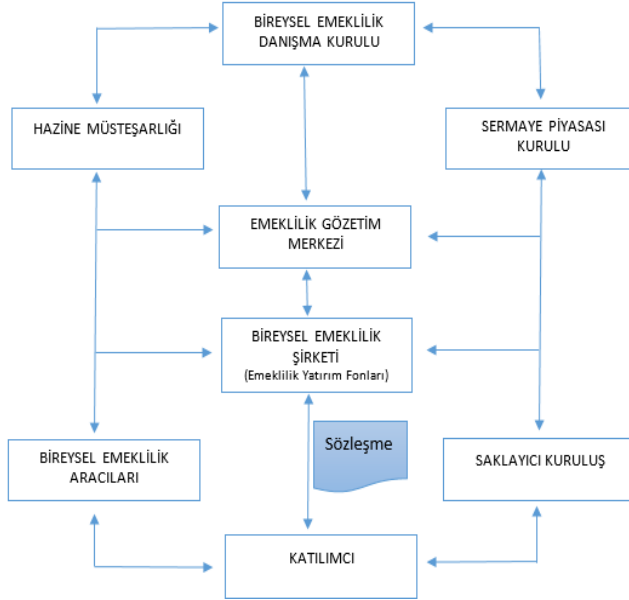
İlgin (2012), yapmış olduğu çalışma ile BES verileri ve temel ekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bireysel emeklilik sisteminin makroekonomik etkilerinin araştırıldığı çalışmada bireysel emeklilik sertifika sayısı ile mevduat faizi arasında da anlamlı bir ilişki tespiti yapılmıştır. Finansal piyasalarda değerlendirilmekte olan emeklilik fonlarının, sermaye piyasasına kaynak sağladığını ve bu şekilde piyasaların derinleşmesi ile gelişmesine de katkı sağladığı söylenebilir. Dolayısıyla bireysel emeklilik sisteminin, bireyler vesilesi ile ekonomik ve finansal piyasalar için kaynak oluşturma amacına hizmet ettiği doğru bir ifadedir.

2.2.1.6. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişi

BES'in işleyişi, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ve bu kanuna bağlı yönetmelikler ile düzenlenmiştir. Söz konusu mevcut düzenlemelere bakıldığında, bu sistemin katılımcılar ve emeklilik şirketleri açısından işleyiş yapısıyla ilgili bir çerçevenin oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcılar ile emeklilik şirketleri arasındaki aracı kuruluşlar ve katkıların değerlendirileceği emeklilik yatırım fonlarına ilişkin düzenlemeler de bulunmaktadır. 4632 sayılı kanunun 2 inci ve 3 üncü maddeleri uyarınca; SPK, HM, EGM, BEDK, Saklayıcı Kuruluş, bireysel emeklilik aracıları, bireysel emeklilik şirketi, katılımcı ve katılımcı ile bireysel emeklilik şirketi arasında yapılan emeklilik sözleşmesi sistemin işleminin temel unsurudur (Salantur, 2015: 75).

Yapılan mevcut düzenlemelerle birlikte sadece bireylerin değil grupların da bireysel emeklilik sistemine dahil edilmesi mümkün hale getirilmiştir. Yani sisteme grup olarak da katılabilmek mümkündür. Grup emeklilik sistemi, işverenin izniyle gerçekleştirilmektedir. Ayrıca bu sistem yine işverenin isteğine bağlı

olarak emeklilik şirketi ile aralarında yapılacak olan bir emeklilik sözleşmesi ile işleyebilmektedir. İşçilerin sistemden yararlanmaları, bireysel veya toplu iş sözleşmelerine konulacak olan özel hükümlerle olacağı gibi tek taraflı irade beyanı yolu ile gerçekleşebilmektedir (Tuncay, 2003: 32).

Şekil 2.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarafları (Salantur, 2015: 76).

Şekil 2.1.'de görüleceği üzere BEDK, bireysel emeklilik sisteminde kurumsal yapının en üst düzeyinde bulunmaktadır. BEDK, 4632 sayılı Kanununun 3 üncü maddesinde tanımlanmıştır. Kurul'un çalışma usul ve esasları ise 31 Ekim 2001 tarih ve 24569 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bireysel Emeklilik Danışma Kurulunun Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik ile belirlenmiştir (BEDK Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik: md. 4-5).

BES katılımcılarının öncelikle kanunen medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip olması ve gönüllü olarak bu katılımı kabul etmeleri gerekmektedir. Bireyler BES'te yer almak için doğrudan bireysel emeklilik şirketine başvurabileceği gibi emeklilik şirketi satış danışmanları tarafından da bireyle irtibata geçmek suretiyle sistemin özellikleri aktarılıp başvurusu alınabilmektedir. Söz konusu katılımın gerçekleşmesi için katılımcı ile emeklilik

şirketi arasında emeklilik sözleşmesinin akdedilmesi gerekmektedir (Güzel ve Okur, 2004: 586).

Katılımcıyla akdedilen sözleşme sonrasında katılımcı sisteme dâhil olarak kendisine özel bir hesap sistemi oluşturulmaktadır. Ödenen tüm katkı payları ile getirileri, katılımcıya ait bu hesapta izlenmektedir. Mevcut yürürlükteki Kanun'a göre her emeklilik şirketinin, farklı risk/getiri düzeylerine sahip en az üç tane emeklilik yatırım fonunun bulunması gerekmektedir. Katılımcı da risk/getiri tercihleri doğrultusunda ödeyeceği katkı paylarını yönlendireceği fonları kendisi belirlemektedir. Bu durum da katılımcıların, kendi tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesinde söz sahibi olmasına olanak sağlamaktadır (Sözer, 1996: 7).

2.2.1.7. Türkiye'de Bireysel Emeklilik Şirketleri

Emeklilik şirketleri, 4632 sayılı Kanuna gereğince kurulan ve bireysel emeklilik sisteminde faaliyet göstermek üzere bu kanun ile ihdas edilmiş olan ve emeklilik branşında ruhsat almış şirketleri ifade etmektedir. Emeklilik şirketinin, emeklilik branşı dışında bir başka branşta daha faaliyet göstermesi durumunda şirket bünyesinde her bir branşa ait hesaplar da ayrı ayrı tutulmak zorundadır. Kurulacak şirketin ticaret unvanında "emeklilik" ibaresinin bulunması mecburidir. Kuruluş izni için Hazine Müsteşarlığına başvurulmakla birlikte söz konusu kuruluş izni ilgili Bakan tarafından verilmektedir. Bu izine ilişkin yasal yükümlülükler Ek 2'de yer almaktadır.

Aranan bu niteliklerin yanında bir takım öngörülmuş koşullar daha mevcuttur. Şirket kurucularının tasfiyeye tabi tutulan bankerler, bankalar ve sigorta şirketleri ile para ve sermaye piyasasında faaliyet göstermekte olan diğer kurumlarda, doğrudan ve dolaylı şekilde %10 veya daha fazla bir oranda pay sahibi olmaması gerekmektedir. Belirli faaliyet alanları içinde yapmış olduğu faaliyetlerin başvuru tarihinden itibaren geriye dönük 1 yıl içerisinde 1 ay veya daha fazla süreyle durdurulmuş olmaması gerekmektedir. Müflis veya konkordato ilan etmiş olmaması gerekmektedir. Ayrıca Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiş olan ve suç olarak öngörülen devletin güvenliğine karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar, hileli iflas, kaçakçılık, vergi kaçakçılığı, haksız mal edinme, hırsızlık, rüşvet, zimmet, irtikap gibi suçlardan ötürü hüküm giymemiş olması ve bunun

yanında emeklilik şirketi olmanın gerektirdiği mali güç ve itibara da sahip olması gerekmektedir².

Bireysel emeklilik sistemine dahil olacak emeklilik yükümlülükleri, 4632 sayılı Kanununun 11. maddesinde düzenlenmiştir (Ek 3).

Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminde faaliyet gösteren mevcutta 19 adet şirket vardır. Bunlar Avivasa Emeklilik ve Hayat A.Ş., Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş., Aegon Hayat ve Emeklilik A.Ş., Groupama Hayat ve Emeklilik A.Ş., Fortis Emeklilik A.Ş., Garanti Hayat Emeklilik A.Ş., Allianz Hayat ve Emeklilik A.Ş., İng Hayat ve Emeklilik A.Ş., Vakıf Emeklilik A.Ş., Yapı Ve Kredi Emeklilik A.Ş., Finans Emeklilik A.Ş., Ergo Hayat ve Emeklilik A.Ş., ve Deniz Emeklilik ve Hayat A.Ş.’dir. 2010 yılının sonları itibari ile söz konusu 19 emeklilik şirketi bünyesinde tam 164 adet emeklilik yatırım fonu bulunmaktadır (Öztek vd., 2012).

2.2.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansman Kaynakları

Bireysel emeklilik sisteminde finansman kaynakları, katılımcının ödediği katkı payları ve katılımcıdan talep edilen gider ödemeleri ile gider kesintilerinden oluşmaktadır.

2.2.2.1. Katılım Payı Ödemeleri

BES, katılımcıların veya katılımcı adına ödeme yapan kişi veya kuruluşların, katkı payı ödemeleri dolayısıyla finanse edilmektedir. Sisteme dâhil olmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bununla beraber katkı payı ödemesi yapmak da zorunludur. Kendisine bağımlı şekilde çalışmakta olanlar adına işverenin katkı payı ödemesi durumu ise gönüllüdür. Katkı payı miktarının tutarı yapılacak olan sözleşme ile belirlenmektedir. Bu tutar her halükarda seçilen emeklilik planının asgarisinden daha az bir meblağ olmamalıdır. Katkı payının kim tarafından ödeneceği de sözleşme ile belirlenmektedir. Katkı payının sabit veya kademeli şekilde belirlenmesi, kademeli olarak belirlenmesi halinde de enflasyona endekslenmesi olasıdır. Katılımcı, yapacağı katkı payı ödemelerini aylık, üç aylık, altı aylık veya yıllık periyotlar şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Katılımcı bu ödemelerini, seçilmiş olan emeklilik planının asgari katkı payının

²4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, md.8.

altında olmamak şartıyla istediği şekilde artırıp azaltabilmektedir. Bunların yanında katılımcının, rutin katkı payı ödemeleri dışında emeklilik hesabına ara ödemeler yapabilmesi de mümkündür (Uyar, 2012: 48).

2.2.2.2. Gider Ödemeleri ve Gider Kesintileri

Giriş aidatı: Bireysel Emeklilik Sistemi Yönetmeliği'nin 20.maddesi uyarınca giriş aidatı EK 1'de yer almaktadır.

Yönetim gideri kesintisi: Bireysel emeklilik hesabına ödenmiş olan mevcut katkı payları üzerinden, azami miktarda yüzde iki oranında yönetim gider kesintisi alınabilmektedir. Katılımcının katkı payı ödemeye ara vermesi durumunda, ara verme süresi boyunca birikiminden, ara verilen her tam ay için 2 TL'yi aşmamak suretiyle ek yönetim gideri alınabilmektedir³.

Fon işletim gideri kesintisi: Bu kesinti, fon net varlık değeri üzerinden hesaplanan, günlük olarak en fazla yüz binde on oranında olmak koşulu ile kesilebilmektedir. Bunun yanında fon işletim gideri kesintilerinin emeklilik sözleşmesinde açıkça belirtilmesi gerekmektedir (Uyar, 2012: 48).

Özel hizmet kesintisi: Katılımcının, katkı payı ödemelerine bir yıldan fazla bir süre ile ara vermiş olması halinde bir takım kesintiler olabilmektedir. Katılımcının bireysel emeklilik hesabına dair emeklilik gözetim merkezine ve saklayıcı kuruluşa şirket tarafından ödenen sabit giderler, emeklilik planında belirtilmek üzere bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerden indirilebilmektedir. Bunun yanında standart hizmetler haricinde, özel hizmetlerin istenmesi durumunda da özel hizmet kesintisinin yapılabilmesi mümkündür (Topalhan, 2010: 183).

2.2.3. Türkiye'de Bireysel Emeklilik Yatırım Fonları

Bireysel Emeklilik Sistemi, özel şirketler tarafından devletin gözetim ve denetiminde yapılan ve gönüllü katılım esasına dayalı olarak bireylere ek gelir sağlamak amacıyla, her katılımcı adına farklı hesaplarda katkıların takip edildiği ve herkesin kendi birikimleri ile orantılı meblağlarla gelir sağlayacağı, kamu

³ Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, md. 21.

emeklilik sistemlerini tamamlayıcı nitelikte olan bir emeklilik sistemidir (Demir ve Yavuz, 2004: 284-286).

4632 Sayılı Kanun'a göre bireysel emeklilik sisteminin amacı, kişilerin emekliliklerine dair tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesini gerçekleştirmek ve böylelikle emeklilik dönemlerinde ek gelir sağlayarak refah düzeylerinin yükseltilmesini sağlamak ile ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasını temin etmeyi etmektedir.

Ülkemizde bireysel emeklilik, sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcı bir unsuru olarak görülmektedir. Bireylerin emekliliklerinde ek bir görev üstlenmektedir. Bireysel emeklilik sistemini sosyal güvenlik kavramından ayıran en temel unsur ise gönüllülük esasına dayanıyor olmasıdır. Bireyler, özel emeklilik fonlarına kendi istekleri doğrultusunda yatırım yapmaktadırlar (Ergenekon, 1998: 103).

Bazı ülkelerde özel emeklilik fonlarına katılım herkes için mecburidir. Bazı ülkelerde ise bireylerin tercihlerine bırakılmıştır. Özel emeklilik fonlarının zorunlu olmasını savunan bir görüşe göre; ülkede sosyal güvenlik kapsamında emeklilik döneminin finansmanı, kamu sosyal güvenlik kurumları yerine özel emeklilik fonları aracılığıyla sağlanıyorsa o halde özel emeklilik fonlarının uygulanması mecburi olmalıdır. Bu durum, özel emeklilik fonlarının kapsadığı kişi sayısının mümkün olduğunca geniş tutulmak istenmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu sistemin gönüllü olması, ülke nüfusunun belirli bir kısmını, özellikle de düşük gelirli çalışanları kapsam dışında bırakabilecektir. Özel emeklilik fonlarının zorunlu olması gerektiğini savunan bir başka görüşe göre de sisteme zorunlu olarak katılım düşük gelirli çalışanların tasarrufları ile birlikte ulusal tasarrufların artmasını sağlayacaktır. Ayrıca, zorunlu sistemde çalışanların haklarının belirlenmesi standart kurallara göre oluşturulacağından böylece sosyal güvenlik sistemindeki temel eşitsizlikler de azalacaktır (Kara, 2006: 93).

Dünya nüfusunun giderek yaşlanması ve devletlerin bireylere yaptığı kamu yardımlarının yasal standartların altında kalması, bireysel emekliliğin finans dünyasında hızla benimsenmesini ve bununla beraber büyümesini sağlamıştır. Bireylerin aktif çalışma hayatındaki tasarruflarının düzenli olarak yatırıma yönlendirilmesi de bireysel emeklilik sisteminin temelini oluşturan ilke olarak kabul edilmektedir (Ergenekon, 1998: 105).

Emeklilik yatırım fonları süresiz olarak ikame edilir ve tüzel kişilikleri yer almamaktadır. Yalnızca emekli şahıslara gelir elde etmek için, birikimlerin değerlendirilmesi ve işletilmesi amacıyla kurulmaktadır (Cansızlar, 2003).

2.2.3.1. Bireysel Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluşu ve Gelişimi

Bilinen ilk bireysel emeklilik fonu 1862’de Bank of New South Wales kurmuştur. 1875’de Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Amerikan Demiryolu Şirketi ise bu fonun takibini sağlamıştır (Elton, 1999).

1902’de İngiltere’de sunulan emeklilik aylığı planı, hayat sigortası poliçesiyle annüite sağlayan ilk ürünü teşkil etmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde, Bismarkyan sosyal sigortacılık uygulamalarının kabul görmesi, BES planlarının yaygınlaşmasını yavaşlatmıştır. Ancak bu planlar tamamen ortadan kalkmamış ve kamusal sosyal güvenlik sisteminin gölgesinde kalarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Lumby, 1999).

Sosyal güvenlik sistemi, ABD (1935) ve İsviçre (1946) gibi ülkelerde diğer ülkelere kıyasla daha geç kurulmuştur. Bu ülkelerde güvence açığı bireysel emeklilik planları vasıtasıyla giderilmiştir. Bu sebepten bu planlar, dahil oldukları toplumun önemli kurumları arasına girmiştir. Bireysel emeklilik fonları, dağıtım yönteminin uygulandığı sosyal güvenlik sistemlerinin, içinde bulunduğu krizden çıkması amacıyla günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaya başlanmıştır. Emeklilik yatırım fonları, dünyanın en büyük ikinci tasarruf sistemi olup dünyadaki büyüklüğü ise 16,5 trilyon \$’a ulaşmıştır (Kaufman, 2004).

Türkiye’de sosyal güvenlik reformu, yapısal reformlardan birisidir. Söz konusu reformun bir parçası ve aynı zamanda kamu sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı bir özelliğe sahip olan emeklilik programlarının geliştirilmesine yönelik olarak, Bakanlar Kurulu tarafından 16 Mayıs 2000 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na "Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu Tasarısı" sunulmuştur. Bu tasarı ile beraber, vatandaşların emeklilikleri ile ilgili gönüllü tasarruflarını düzenlemekte olan bireysel emeklilik hesaplarına dayalı fonlu bir sistem oluşturulması hedeflenmiştir (Gündüz, 2013: 1050).

2.2.3.2. Bireysel Emeklilik Yatırım Fonlarının Sağladığı Faydalar

Düzenlenmiş olan ilgili kanun ve yönetmelikler sayesinde Bireysel Emeklilik Sistemi katılımcılarına, ülke ekonomisine ve sermaye piyasası sektörüne yönelik olarak birçok fayda sağlamaktadır. Söz konusu faydalar, aşağıda sınıflandırılarak maddeler halinde sayılmaktadır

Bireysel Emeklilik Sisteminin Katılımcılara Sağladığı Faydalar şu şekildedir (Gündoğdu, 2010: 115-116):

- Küçük miktarlarda da olsa düzenli bir biçimde yatırılmakta olan tasarruflar, uzun dönemde bireysel emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilmektedir. Bu şekilde aktif çalışma hayatı sona erdiğinde de katılımcıya isteği doğrultusunda toplu veya belirli periyotlarda emekli maaşı olarak ödenir ve bu şekilde katılımcıya geri dönüşü sağlanır.

- Katılımcılar, bireysel emeklilik fonları için profesyonel yönetimden faydalanırlar. Bu şekilde katlanabildikleri risk düzeyinde ve kendi iradeleri ile seçmiş oldukları fon türleri ile kendi yatırımlarına kendileri yön vermiş olurlar.

- Bireysel emeklilik sistemi, katılımcılara yılda 6 defa olmak suretiyle fon karma değişikliği yapma olanağı vermiştir. Bu doğrultuda, katılımcılar risk – getiri anlayışında değişiklik oldukça ve genel ekonomik verilerin gidişatı değişikçe finansal kararlarını değiştirebileceklerdir.

- Katılımcılar fonların günlük performansını, bireysel emeklilik şirketlerinin internet sitelerinden veya Sermaye Piyasası Kurulu'nun Sürekli Bilgilendirme Platformu'ndan takibini sağlayabilirler. Böylece, fonlarının getirisine göre kararlarının sağlıklı olup olmadığını kontrol edebilirler. Katılımcılar, finansal durumlarındaki beklenmedik gelişmeler sebebiyle ödemelerine ara verebilirler.

- Bireysel Emeklilik Sisteminin katılımcılara sağladığı en önemli faydalardan biri de vergi avantajıdır. Bu sistemde, katılımcıların ödemiş oldukları katkı payları vergiden muafır.

- Katılımcılar, ilk emeklilik sözleşmesinin yürürlük tarihinden itibaren 1 yıl geçmesi ile birlikte birikimlerini bir başka emeklilik şirketine aktarabilme imkânına sahiptirler.

- Bireysel Emeklilik Sistemi, katılımcıların güvenle yatırım yapabilecekleri, kanunlarla korunan bir sistemdir. Emeklilik şirketlerinin işlemleri Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından günlük olarak denetlenir. Bununla beraber bağımsız denetime tabidirler ve SPK tarafından da belli aralıklarla denetlenirler.

Bireysel Emeklilik Sisteminin Ülke Ekonomisine ve Sermaye Piyasasına Yönelik Faydaları (Gündoğdu, 2010: 115-116):

- Tasarrufların organize olmuş piyasalara yönlendirilmesi, sermaye piyasalarına olan talebin artması ile sermayenin tabana yayılması ilkesinin çerçevesini genişletir.

- Bireysel emeklilik sisteminin önemi kriz dönemlerinde daha iyi anlaşılır. Bireysel emeklilik sistemi uzun vadede ulaşılabilecek fon büyüklüğü ile yurtiçi ve yurtdışı fon pazarında ülkemizin işlem yapabilme hacmini artırır. Sermaye piyasası, bu şekilde derinleşir ve kurumsal altyapısı da genişler. Geçen zaman ile birlikte bireysel emeklilik sisteminin verimliliği daha iyi analiz edilecek ve piyasalara olan güven artacak ve böylece hacmi de genişleyecek.

2.2.3.3. Bireysel Emeklilik Yatırım Fon Türleri

Sermaye Piyasası Kurulu'nun "Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmeliği"nin 5. maddesinde "emeklilik fonu" şu şekilde tanımlanmıştır; "Fon, şirket tarafından emeklilik sözleşmesi çerçevesinde alınan ve katılımcılar adına bireysel emeklilik hesaplarında izlenen katkıların, riskin dağıtılması ve inancılı mülkiyet esaslarına göre işletilmesi amacıyla oluşturulan malvarlığıdır."

Süresiz olarak kurulan fon, hukuken bir tüzel kişiliğe sahip değildir. Fon, Kanunda yer alan amaçlar dışında kullanılamaz ve kurulamaz. Adı geçen yönetmeliğinin aynı maddesinde yer alan hükme göre emeklilik fonu sermaye piyasası kurumu niteliğindedir. Bireysel emeklilik fonlarının içerisinde yer alabilecek yatırım enstrümanları Ek 4'de sunulmuştur.

Para piyasası fonları: Para piyasası fonları; fon portföyünün tamamının vadesine 3 ay veya daha az bir süre kalmış olan ve likiditesi yüksek varlıklardan oluşan fonlardır. Bu fonlar; likit fon-kamu, likit fon- özel sektör, likit fon- karma türlerinden oluşmaktadır (Uyar, 2012: 54).

Gelir amaçlı fonlar: Yatırım yapılacak varlıkların, bunlardan elde edilecek olan temettü faizi ve kira sertifikası gelirlerine ağırlık verilerek belirlenmiş olan fonlardır. Gelir amaçlı fonlar; hisse senedi fonu, kamu borçlanma araçları fonu, özel sektör borçlanma araçları fonu, kira sertifikası fonu, karma borçlanma araçları fonu, karma fon ve esnek fon olmak üzere yedi türden oluşmaktadır (www.yapikredi.com.tr).

Kıymetli madenler fonu: Kıymetli madenler fonları, fon portföyünün en az % 80'ini kıymetli madenler ve altına dayalı varlıklardan oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Bu fonlar kıymetli madenler fonu ve altın fonu olarak iki türden meydana gelmektedir (Uyar, 2012: 54).

Büyüme amaçlı fonlar: Yatırım yapılacak varlıkların, bunlardan elde edilecek sermaye kazancına ağırlık verilerek belirlenmiş olduğu fonlardır. Bu fonlar, hisse senedi fonları, karma fonlar ve esnek fonlardır (Uyar, 2012, s.53).

İhtisaslaşmış fonlar: Bu fon türleri coğrafi bölgelere, ülkelere, sektörler veya endekslere göre yatırım yapan fonlardır. Bir fonun, parasının büyük bir kısmını tek bir yabancı ülkedeki hisse senetleri veya borçlanma araçlarına yatırması hali veya herhangi bir fon portföyünün büyük bir bölümüyle sadece çimento veya başka herhangi bir sektöre ait şirketlere yatırım yapması hali bu fon tipine örnek olarak verilebilir. Bu fonlar; yabancı ülke fonu, sektör fonu ve endeks fon olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Uyar, 2012: 55).

Diğer fonlar: Bu fonlar, gelir amaçlı ve büyüme amaçlı fonlara girmeyen fonlardır. Dengeli fon ve Esnek fon olmak üzere iki türü vardır.

2.2.4. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Fonları ve Finansal Piyasalara Etkileri

Türkiye’de BES, sosyal güvenlik alanında yapılmış olan düzenlemelerdeki gecikmeye paralel olarak, bir takım hususlar vesilesi ile eleştirilmektedir. Bu sistem dünya üzerindeki örnekleri inceleyerek uygulanan farklı emeklilik modellerinin fayda ve sakıncalarını tespit etmek ve Türkiye açısından en uygun

modeli belirleyerek yürürlüğe koymak bakımından avantaj sağlamaktadır. Ancak bu sisteme daha önce geçilmemiş ve belirli bir düzende olmayan küçük tasarrufların daha erken bir tarihte bir araya getirilerek ekonomiye kazandırılmasına imkân sağlanamamış olması yapılan eleştirilerin arasında yer almaktadır (Dalgar, 2007).

Diğer OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Türkiye'deki bireysel emeklilik fonlarında biriken varlıkların, milli gelire göre çok düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Özellikle Hollanda, İzlanda ve İsviçre gibi gelişmiş Batı ülkelerinde bu oranlar milli gelirin üzerinde seyretmektedir. Ülkemizde ise özel emeklilik fonlarında gerçekleşen birikim miktarı milli gelirimizin yalnızca binde 3'ü kadarını teşkil etmektedir. Özel emeklilik fonlarının Türkiye'deki finansal yapı içindeki yeri ise, sistemin değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Bir ülkedeki finansal yapı, ülkelerin gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli olgudur (Dalgar, 2007).

Bankacılık sistemi, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde fonların toplanmasında ve dağıtılmasında önemli bir role sahiptir. Bu ülkelerde, finansal sistem içinde bankacılık kesiminin payı % 90'lar seviyesindedir. Gelişmiş ülkelerde bankacılık sisteminin bu nedenle payı % 90'lardan % 40'lara kadar düşmektedir. Bu gibi ülkelerde yeni finansal araçların ortaya çıkmasıyla birlikte, bankacılık kesimi finansal aracılık fonksiyonu bakımından sergilediği hakim konumunu kaybederler. Ancak tasarruf sahipleri kavuşurlar. Türkiye'deki finansal yapının bankacılık sektöründe hakim bir karakter sergilediği gözlemlenmektedir. 2006 yılının Aralık ayı itibari ile finansal piyasalardaki toplam aktiflerin % 90'a yakın bir kısmını bankacılığın oluşturduğu izlenmektedir (Öztek vd., 2012: 59).

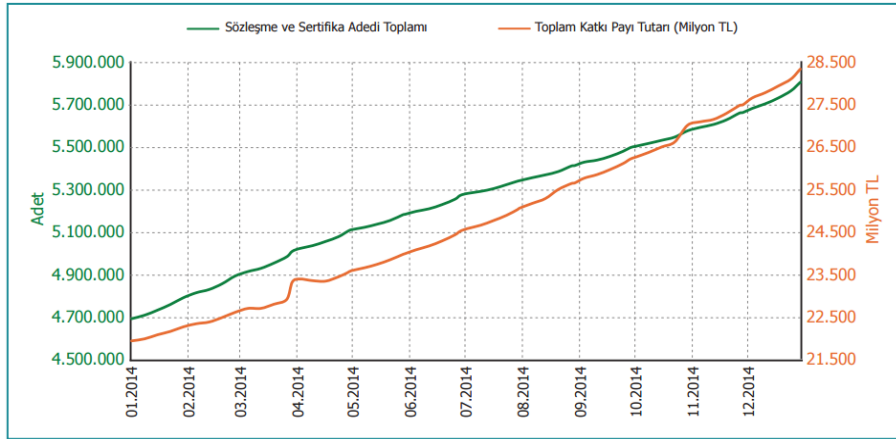
Türkiye'de finansal gelişme açısından para piyasasının güçlenmesi gerekmektedir. Ayrıca sermaye piyasalarının büyüyerek bankalar yanında diğer mali kurumların da güçlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle dünyada en büyük kurumsal yatırım ve tasarruf sistemi olan özel emeklilik fonlarının gelişimi de önem kazanmaktadır (Dalgar, 2007).

2014 yılının Aralık ayının son günü yani 31'i itibariyle bireysel emeklilik sisteminde 5.807.319 sözleşme yürürlüktedir. Katılımcı sayısı ise geçen sene sonuna göre yaklaşık %23 büyüyerek 5 milyonu aşmıştır. Aynı dönemde emeklilik

yatırım fonu büyüklüğü %38 oranında artarak 35 milyar TL'ye yaklaşmıştır. Devlet katkısı fon büyüklüğü ise geçen yıla göre %162 gibi büyük bir oranda artış göstermiştir (EGM, 2014: 9).

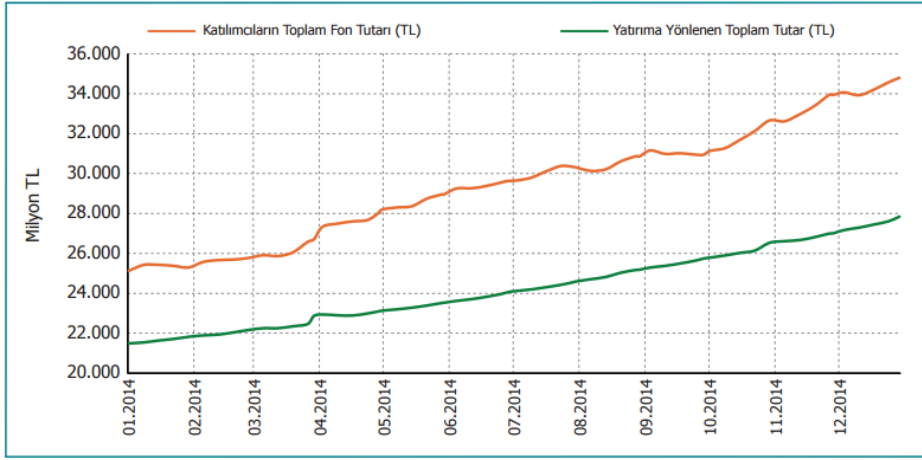
20 Mayıs 2016 verileri ise şu şekilde tespit edilmiştir (BES, 2016);

- Katılımcı adedi : 6.294.563
- Emeklilik Yatırım Fonu Büyüklüğü (TL) : 47.051.196.453
- Devlet Katkısı Fon Büyüklüğü (TL) : 5.914.102.838
- Yetkili Aracı adedi : 36.000
- Emeklilik Şirketi : 19

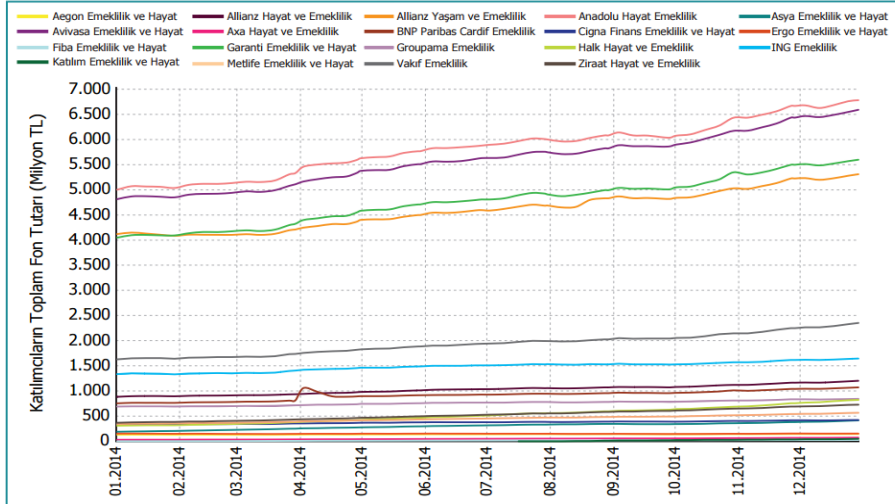
* 2014 yılı içinde “Sözleşme Adedi” ve “Toplam Katkı Payı” gelişimi aylara göre incelenmiştir.

Şekil 2.2. Sözleşme Adedinin ve Toplam Katkı Payının Gelişimi (EGM, 2014: 10)

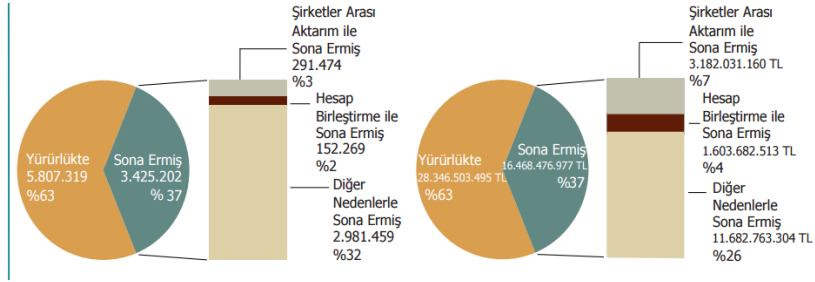
Şekil 2.3. Yatırıma Yönelen Toplam Tutar - Fon Tutarı Karşılaştırması (TL) (EGM, 2014: 11)

Yatırıma yönlene toplam tutar ile katılımcıların fon büyüklüğü 2014 yılı için karşılaştırılmıştır. 31.12.2014 tarihine kadar yatırıma yönlendirilmiş toplam 27.842.765.911 TL, yılsonuna kadar 34.793.077.808 TL toplam fon büyüklüğüne ulaşmıştır. 31.12.2014 itibarıyla Devlet Katkısı fon büyüklüğü 3.019.076.239 TL'dir. Bireysel emeklilik sisteminin temel özelliklerinden olan belirlenmiş katkı payı esas çerçevesinde getiri oranı iç verim oranı ile beraber yorumlanmalıdır.

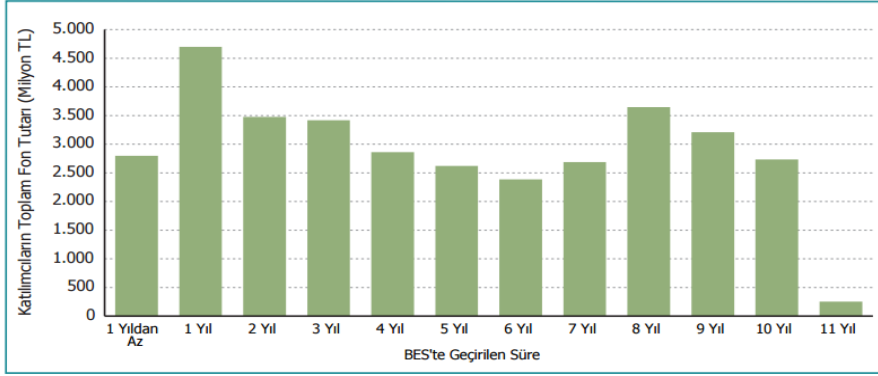
Şekil 2.4. Şirket Katılımcılarının Fon Büyüklüğü (TL) (EGM, 2014: 12)

2014 yılı içerisinde emeklilik şirketlerinin katılımcılarının fon büyüklüğünün gelişimi, aylara göre incelenmiştir. Fiba Emeklilik ve Hayat A.Ş. (24.652.373 TL), Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş. (47.532.600 TL) ve Axa Hayat ve Emeklilik A.Ş.’ye (72.786.039 TL) ait toplam fon büyüklükleri, tutarlarının küçük olması sebebiyle grafikten izlenememektedir. Emeklilik yatırım fonları haricinde, 31.12.2014 itibarıyla sistemdeki Devlet Katkısı fon büyüklüğü ise 3.019.076.239 TL’dir ve grafiğe dahil edilmemiştir.

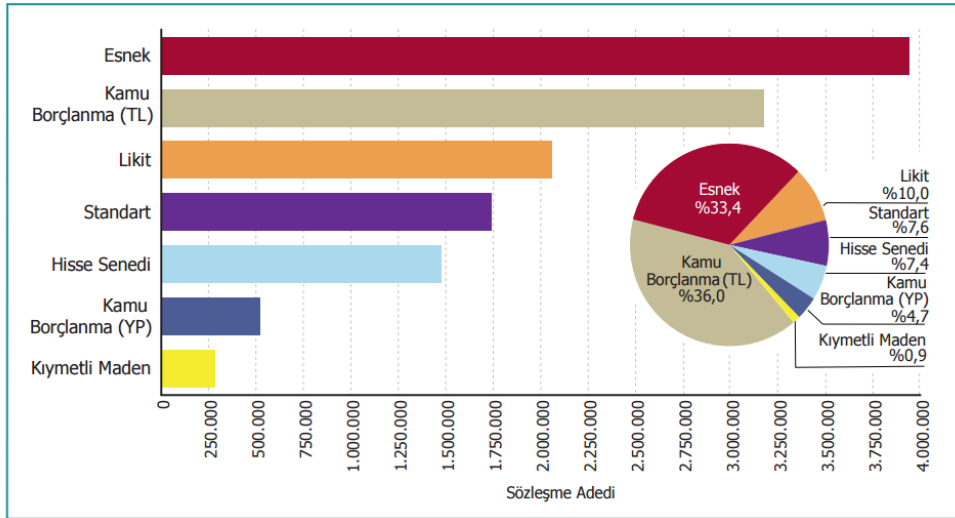
Şekil 2.5. Yürürlükte ve Sonlanan Sözleşmelerin Dağılımı (EGM, 2014: 13)

2014 yılı sonuna kadarki yapılmış olan tüm sözleşmeler bu tarih itibari ile yürürlükte olmalarına veya sona ermiş olmalarına göre incelenmiştir. Sonlanan sözleşmelerin toplam kurulan sözleşmelere oranı %37,1 olmakla birlikte, bu oranın %4,8’i “Başka Şirkete Aktarım” ve “Hesap Birleştirme”, %1,6’sı “Fesih”, %0,3’ü diğer nedenlerle (emeklilik, vefat, maluliyet) sonlanmadır. 2014 sonuna kadar kurulmuş tüm sözleşmelere ait toplam 44.814.980.472 TL katkı payı, sözleşmelerin yürürlükte olma durumuna göre incelenmiştir.

Şekil 2.6. Sistemde Geçirdikleri Süreye Göre Sözleşmelerin Toplam Fon Tutarı (TL) (EGM, 2014: 14).

2014 yılı sonu itibari ile katılımcılara ait 34.793.077.808 TL toplam emeklilik yatırım fonu büyüklüğü, sözleşmelerin sistemde tamamladıkları yıla göre incelenmiştir. Emeklilik yatırım fonları haricinde, 31.12.2014 itibarıyla sistemdeki Devlet Katkısı fon büyüklüğü ise 3.019.076.239 TL'dir. Ancak bu grafiğe dâhil edilmemiştir.

Şekil 2.7. Katılımcıların Fon Grubu Tercihleri (EGM, 2014: 19)

2014 yılı sonu itibari ile toplam emeklilik yatırım fonu büyüklüğünü oluşturan fonlar, fon grupları detayına göre incelenmiştir. Sözleşme başına ortalama 2,26 adet fon türü satın alınmıştır. Yılsonu itibari ile esnek fon grubunun portföyünde %22 hisse senedi yer almıştır. Kamu borçlanma senedi oranı %45 ve ters repo oranı ise %3'tür. Pasta, grafik katılımcıların fon büyüklüğünün fon gruplarına olan dağılımıdır.

2.2.5. Bireysel Emeklilik Yatırım Fonlarının Sermaye Piyasasına Etkileri

Kurumsal yatırımcıların sistemde etkinlik kazanması, bireysel tasarrufların artması, uzun vadeli fon hacminin büyümesi, sermaye piyasasının derinleşmesi ve etkinliğin artması, türev ürünlerin önem kazanması ve finansal ürün çeşitliliğinin yaratılması, hisse senedi yatırımlarının artması ve finans mekanizmasının etkinleşmesi şeklinde sıralanabilir (Soydemir, 2006).

Bireysel emeklilik fonları, risk istemeyen yatırımcıların hisse senetlerinden uzaklaşmasına da neden olmakta ve böylelikle halka açık işletmelerin kaynak maliyetini artırmaktadır. Bireysel emeklilik planlarının özellikleri, iştirakçilerinininkinden farklıdır. Emeklilik planı yöneticileri bireysel portföylerden farklı portföyler oluşturmaktadır. Birincisi; emeklilik planı bireyler için söz konusu olmayan, düzenleyici sınırlara tabi bir şekildedir. İkincisi; özel emeklilik fonlarının vergi muafiyetleri tercihlerini tamamen veya kısmen vergisiz yatırımlardan, özel sektör tahvili ve temettü verimi yüksek hisse senetleri gibi vergiye tabi yatırım araçlarına yöneltmektedir. Üçüncüsü; varlık havuzu oluşturarak, emeklilik fonları bilgi toplama ve işlemlerinde birim maliyeti düşürebilmektedirler (Mengütürk, 2008: 24).

Son olarak, emeklilik fonlarının sözleşme karşılığı oluşan yükümlülükleri sebebiyle nakit çıkışları, bireysel tasarruflara göre daha düzenli ve öngörülebilirdir. Bireysel emeklilik fonlarının gelişimi, hisse senedi ve tahvil piyasalarının derinleşmesine yol açmaktadır. Bu gelişmelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi de kanallar vasıtasıyla olmaktadır (Mengütürk, 2008: 24).

Toplam tasarruf ve yatırım oranını artırmak suretiyle yatırımların verimliliğini yükselterek. Emeklilik fonlarının uygulamaya alınmasının, bir ülkedeki sermaye piyasası üzerindeki etkilerinden biri de, kaynak tahsisinin optimizasyonu alanında görülmektedir. Hesap sahiplerinin tasarruflarını bazı

koşullar altında bir emeklilik şirketinden diğerine aktarabildiği serbest rekabet ortamında, pazar paylarını genişletmek isteyen şirketler, en iyi risk/getiri kombinasyonunu taşıyan finansal alanlara doğru yönelmektedir. Mevcut risk şartları altında getiri maksimizasyonunu sağlamayı hedeflemektedirler. Neticesinde atıl alanlardaki klasmanların gelişmeye açık sektörlerle, büyüme potansiyeline sahip şirketlere ve uzun vadede karlılığı yüksek projelere yönelmesi, hem fon arz eden emeklilik fonlarının hem de fon gereksinimi duyan kesimlerin elde ettiği faydayı artırmaktadır. Sermaye piyasalarının gelişmiş olduğu ve etkin çalıştığı ülkelerde, toplam tasarruflardaki net artış sermaye piyasası yoluyla en etkin kullanıma yönelebilmektedir. Sermaye piyasalarının daha az gelişmiş olduğu bazı ülkelerde ise reel yatırım sermaye yetersizliğinden değil, düşük getiri imkanlarından sınırlanabilmektedir. Dolayısıyla yurtiçi tasarruftaki artış getirilerin daha yüksek olduğu dış yatırımlara doğru bir yönelme gerçekleşmektedir (Elveren, 2009: 102).

Sermaye piyasalarının gelişmesinde uzun dönemde önemli etkileri olan özel emeklilik fonlarının piyasalar üzerindeki etkileri şu şekilde açıklanabilmektedir (Mengütürk, 2008: 25);

- Finansal yeniliklerin artması
- Pazar bütünlüğünün sağlanması
- Güçlü hükümet desteğinin sağlanması
- Diğer sektörler için bankacılık ve sigortacılık sektörüyle birlikte finansal değişimi desteklenmesi
- Piyasalardan çıkışlarda koruyucu politika izlemesi

3. AVRUPADA BİREYSEL EMEKLİLİK FONLARI

Avrupa Birliği üye ülkelerinde bireysel emeklilik sistemi uygulamalarının Türkiye’de ki uygulanmasıyla karşılaştırılması için; bireysel emeklilik sisteminin hem kurumsal hem de başarılı olan; İngiltere, Fransa, Almanya, İsveç, Yunanistan vs. Avrupa ülkelerinde sistemin ayrıntılı bir şekilde tanıtılması gerekir.

3.1. Avrupa Birliği Emeklilik Sistemi

Emeklilik kavramı; tüm dünyada belli süreçlerden geçerek gelişim göstermiş olup, toplumların gelişen ve değişen dünyada iş gücü ve belli bir çalışma sonrası, yaşadığı ülkenin ekonomik ve sanayi koşulları göz önünde bulundurularak, ülkenin yasal sınırları içinde, çalışma ve emeklerine karşılık bulması anlamlarını taşımaktadır. Emeklilik ile olarak tarihin tozlu sayfaları arasında yolculuk ettiğimizde, emeklilik kavramının, sigortacılıkla doğrudan ilişkili olduğunu belirmemizde fayda vardır. Bundan 4000 yıl öncesine baktığımızda Babiller döneminde çeşitli tüccarların kervanlarını koruma amaçlı olarak bir belli bir ödeme yapıldığı göze çarpmaktadır. Bu tarihsel süreçte, Hindular, Romalılar, Venediklerde sigortacılık kavramını belli anlaşmalarla kullanmaya başlamışlardır. Sigortacılık kavramının yer edinmesi ile insanların çalışmalarının bir karşılığı, bu çalışma karşılığı ile beraber çalışma sürelerine ilişkin bir sınır belirlenmiştir. Bu sınırdan kasıt, çalışma süresi yıllarla ifade edilen insan emeğinin somut bir karşılığı olması ve kalan hayatını idame etmek için belli periyotlarla güvence ve para alınması durumudur. Emeklilik kavramı tüm dünyada gelişim gösterdikten sonra bu gelişimin çeşitli yansımaları da söz konusu olmuştur. Takvimler 1951 yılını gösterdiğinde bu yıl içinde kabul edilen Paris Antlaşması, mevcut üye devletlerin çalışan elemanların kolayca hareket etmesi ve bu sınırlar içinde tedbir alınması yer değişikliği yapan öz halklarına sunulan sosyal güvenlik haklarını sistemi için gerekli tedbirlerin alınmasını vurgulamıştır (Theo, 2014: 34).

Emeklilik sistemi kişilerin temel ve haklarını koruyabilecek düzeyde tüm çalışanların menfaatlerini koruyup kollaması gerekmektedir. Bu bulgular ışığında, Avrupa pazarının oluşturulması sırasında, çalışan tüm emektarların sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerinin derleyen herkesçe bilinen bir tavır sergilemesi gerekmektedir. Birlik; var olan istihdamın özgür sınırlar içinde, bu haktan yararlanan herkes için, “Sosyal Güvenlik Haklarından Yararlanma Açısından

Eşitlik İlkesini, İşçilerin Ve Ailelerinin Kazanılmış Hakları İle Bunların Korunması Yönünde Hizmet Sürelerinin Birleştirilmesi” 202 esasını benimsemiştir (Güzel, 2000: 53).

Bütün Avrupa ülkeleri için eş değer performans şartlarının sunulması, bu noktada özlük hareketlerinin asıl ana başlıklarını oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik sahasındaki sistemler ve istihdamı korumaya yönelik politikaları, sahip olunan çalışma niteliklerini önemli miktarda etki altına almaktadır. İnsan haklarına değer veren devlet anlayışını benimseyen ve bu çerçevede uygulamaya alan ülkelere bu durum çoğu zaman iç içe olay örgüsüne zarar vermektedir. AB çerçevesinde sosyal güvenlik sistemlerinin, adalet terazisine göre adil olmayan bir yarışa sebebiyet vermemesi için, devletler içinde adil koşulları ortaya koymuştur (Aşkın, 2003: 64).

Çoğu zaman bu perspektiften bakıldığında sosyal koruma içgüdüğü Avrupa ülkelerinin mali düzenleme içerisinde önemli bir merkeze koyulmuştur. Avrupa Birliği'nin sosyo-ekonomik gelişiminde öneme sahip olan sosyal koruma temelinde de, güvenli ve sürdürülebilir emeklilik sistemleri kurmayı amaçlamaktadır. Emeklilik sisteminin varlığına dikkat çeken toplulukların genelinde, tüm ekonomik faaliyetlerin iyi bir biçimde işleminde emeklilik sistemlerinin katkısı olduğu önemle vurgulanmaktadır (Altan ve Şişman, 2003: 22).

Emeklilik sistemi Avrupa Birliği'nde 3 kategori altında incelenebilir. AB'de genel olarak emekli koşullarından faydalanma; sigortalara yönelik uygulamalar genel sistemler ve karma sistemler olmak üzere 3 ana kategoriye ayrılmaktadır. Sigortaya yönelik sistemler, çeşitli katılımlarla elde edilmektedir. Emeklilik maaşı hakkı ve ölçüsü, çalışma hayatı ile doğrudan ilişkilidir. Emekli maaşı, çalışılan zaman aralığında sağlanan gelir seviyesine ve çalışma hayatı süresi ile ilişkilidir (Aşkın, 2003: 65).

Emeklilik sisteminden yararlanmaya yönelik kategoriler arasında inceleyebileceğimiz sistemlerden biri de Genel sistemlerdir. Bu sistemin niteliklerine bakıldığında, kişinin meslek ve çalışılan zamandaki gelir seviyesinden özgür olarak tüm bireylere emeklilik maaş ayrıcalığını sunmaktadır. Bu sistem vergiler ile doğrudan finanse edilmektedir. Karma sistemler, düşük seviyede bir emeklilik geliri elde etmemize olanak sağlamaktadır. Emeklilik döneminde, kişinin çalıştığı

döneme ilişkin hayat standardının koruma altına alınması için gereken gelir seviyesi, özel emeklilik sistemlerince tamamlanmaktadır (Gillion, 2010: 37).

Çoğunlukla dağıtım prensibi baz alınan emeklilik aylık maaşları arasında yaklaşık % 90'lık orana sahip olan kamu emeklilik planlarını, mesleki emeklilik planlarından oluşan ikinci düzey emeklilik planları yardımcı olmaktadır. Danimarka, İsveç, İngiltere, Finlandiya, Hollanda ve Fransa'da mesleki emeklilik planlarına katılım, belli gruplar için zorunlu kılınmıştır. İngiltere, Hollanda ve Danimarka'da ek emeklilik sistemleri olabildiğince fazladır. Ancak Birlik genelinde, bu durum önem taşımamaktadır. Yaşam sigortası veya özel emeklilik planı olarak adlandırabileceğimiz bireysel sigorta sistemleri, üçüncü ayak emeklilik planlarını oluşturmaktadır. Bu sistemler, çoğunlukla, devletlerin sağladığı cömert mali yardımlar ile kurulmakta, bankalar ve sigorta firmaları tarafından satılan poliçeler sayesinde yürütülmektedir (Altan ve Şişman, 2003: 23).

Çizelge 3.1. AB Emeklilik Sistemi Genel Yapısı

1. Ayak	Dağıtım esasına göre işleyen düz oranlı kamu emeklilik planları Dağıtım ve/veya fonlama esasına göre işleyen kazanca bağlı kamu emeklilik planları
2. Ayak	Dağıtım ve/veya fonlama sistemine göre işleyen mesleki emeklilik planları
3. Ayak	Hayat sigortaları bazında düzenlenmiş emeklilik tasarruf planları

Kaynak: European Commission, 2007, Supplementary Pensions in the Single Market: A Green Paper, *Com (97) 283*, s.2

Çizelge 3.2. AB Ülkeleri İçinde Emeklilik Sistemlerinin Emeklilik Gelirleri İçindeki Payları (%)

Plan Tipi	%
1. Ayak (dağıtım esasına göre)	88.8
2. Ayak (fonlamalı, book reserve)	7.0
3. Ayak (bireysel emeklilik planları)	0.9
Diğer planlar (ihtiyaç unsuru, gelir garantisi planları, yoksullara yardım programları)	3.3

Kaynak: European Commission, 2007, Supplementary Pensions in the Single Market: A Green Paper, *Com (97) 283*, s.2

Birlik genelinde, esas alınan bir emekliyi finanse eden doğrudan dört çalışan bulunmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda, 2040 senesinde bu sayının

iki çalışan olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Kamu emeklilik sisteminin, elde ettiği koşullarda ve sisteme yönelik sürdürülen politikalarda olası bir farklılık olmaması şartlarında halkın yaşlanması ve doğum oranlarının da düşmesi ile birlikte artık GSMH'nın yaklaşık %10'unu oluşturan kamu emeklilik sistemi koşullarının, 2030'da pek çok üye ülkede, %15- %20 oranında olacağı öngörülmektedir. (Aşkın, 2003: 67). Çizelge 3.3'de AB bütününde süregelen Yaşlı Bağımlılık Oranları görülmektedir.

Çizelge 3.3. AB Üyesi Ülkeler için oluşturulmuş yaşlı bağımlılık oranları projeksiyonu (65 yaş ve üzeri nüfusun 20-64 yaş arası bağımlılık oranları)

%	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Belçika	29.5	31.1	38.0	48.8	53.5	52.0
Danimarka	25.5	29.6	35.7	42.0	47.0	43.7
Almanya	28.0	34.1	38.6	50.3	57.0	56.1
Yunanistan	30.2	33.6	38.0	44.4	54.7	61.6
İspanya	28.7	30.7	35.2	44.7	59.8	68.7
Fransa	28.5	29.5	38.1	46.4	52.1	53.2
İrlanda	20.3	20.5	26.2	32.1	38.4	46.6
İtalya	30.7	35.5	42.1	52.9	67.8	69.7
Lüksembourg	24.8	27.6	33.0	42.5	47.2	43.5
Hollanda	23.1	26.2	34.7	44.2	50.1	46.9
Avusturya	26.3	30.1	34.5	47.0	57.0	57.7
Portekiz	26.7	28.5	32.2	37.2	46.3	50.9
İsveç	25.9	29.7	41.4	49.5	49.7	50.6
İspanya	30.9	33.8	39.8	45.4	48.9	48.5
İngiltere	27.8	28.5	33.9	43.1	49.1	48.5
AB-15	28.3	31.4	37.3	46.8	55.0	55.9

Kaynak: European Commision, (2010) Economic Policy Committee and the Directorate-General for Economic and Financial Affairs of the, Budgetary Challenges Posed by Ageing Populations, Working Group on Ageing Populations.

Yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda, Avrupa sosyal güvenlik sisteminin, günümüzde ve muhtemelen ilerleyen zamanlarda olacak parasal ve mali değerleri taşınamaz hale geleceği öngörülmektedir. Birlik üyesi ülkeler, yalnızca uzayan hayat sürelerinin neden olduğu maliyet artışlarına öneri getirmek konumunda değildirler, Bu açıdan Avrupa Birliği koşulların uygun bir biçimde, işgücünün de asla bir sorunla karşılaşmadan süregelen sistemlere uygun alternatifler üretmek durumundadır (Gillion, 2010: 41).

Bununla beraber, ekonomik ve parasal birliği tetikleyen bütçe sistemlerinin aşırı baskısı ve artan uluslararası rekabet, Avrupa refah devleti anlayışını doğrudan tehdit etmektedir. Meslek çeşitlerinin günden güne esnekleşmesi ve atipik çalışmanın rutin bir çalışma türü haline dönüşmesinden dolayı sosyal güvenlik sistemleri bu noktada bir katkı sağlamamıştır (Theo, 2014: 38).

Bu noktada ele alacağımız emeklilik sistemlerinden bir de herkesçe adı sık duyulan ve dünya üzerinde her çalışan insanın istediği erken emeklilik kavramıdır. Erken emeklilik sistemleri, aslında işgücü piyasasında var olan olumsuzlukları bu noktada daha da çoğaltmaktadır. Erken emeklilik sistemine genel olarak baktığımızda, 2. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan ve doğan nüfusun emekliye ayrılması, işgücü piyasasında kıtlık, emeklilik sistemlerinde ikinci bir mali baskı oluşmasına neden olmuştur. İşgücü kavramının tam olarak gerçekleşmesi durumunda özellikle, mesleki emeklilik planlarından sağlanan emeklilik desteklerinin hangi ülkeden karşılanacağı, vergilendirmenin nasıl yapılacağı, Avrupa Birliği üye ülkeleri için öneri sunulması gereken bir başka problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Gillion, 2010: 43).

Yine emeklilik sistemi içinde tamamlayıcı olarak tanımlanan mesleki sistemlerinin, Birlik genelinde uyumluluğunu sağlamak, her devlette değişik uygulamalar olduğu için, basit görünmemektedir. Tamamlayıcı mesleki emeklilik sistemlerinde, çalışma gayesi ile başka ülkeye giden işçilerin daha önceki kazanılmış olan haklarının kaybolmaması için yapılacak düzenlemelerde çeşitli zorluklar yaşanmaktadır. Kamu emeklilik sistemlerinde ve hayat sigortalarında bu alanda lazım olan düzenlemeler bulunmaktadır (Aşkın, 2003: 68).

Bu bağlamda Avrupa Konseyi, emeklilik platformunun, bir başına, yaşlanma durumunun ortaya çıkaracağı negatif kavramları çözmeye yetmeyeceğine, bununla beraber problemlerin çözümünde en gerekli durumu oluşturacağı öngörülmektedir. Emeklilik reformunun, aktif yaşlanma ve yüksek istihdam miktarı ile birleşmesi, yaşlılık olgusunun ortaya çıkaracağı problemlerin çözümünde önemli bir araç olacaktır. Gerçek emeklilik yaşının, tüm Avrupa Birliği bütününde 2 yıl artırılması ve uzun dönemde yasal emeklilik yaşı ile gerçek emeklilik yaşının eşitlenmesi konseyin başlıca önerileri arasındadır (Theo, 2014: 38).

Avrupa Birliği, mesleki katkı sağlayan emeklilik sistemi planlarına yönelik yasal dñzenlemeleri, üye ÷lkelerin i hukuklarına bırakmakla beraber, ilgili dñzenlemelerde ‘işgücü hareketliliği’ ilkesine sadık kalınmasını istemektedir. Avrupa genelinde uygulanan tamamlayıcı planlarda, ulusal sosyal güvenlik sistemlerinin değişik yapı ve kapsamda olmaları, işgücü yapılarının ve istihdam geleneklerinin değişik olması, tasarruf araçlarındaki genel değişkenlikler, değişik vergi rejimleri gibi sebeplerle kıta genelinde yeknesaklık bulunmamaktadır. Yayınlanmış olan “Green Paper” ile bu durumda yapılması gerekenler kapsamlı bir şeklide belirlenmeye çalışılmıştır. İlgili sunu, tamamlayıcı emeklilik planlarının gereksinimi, sermayenin serbest dolaşımı ve kişilerin serbest dolaşımı olmak üzere 2 farklı şekilde değerlendirmektedir (Kayam vd., 2013: 148).

Emeklilik sistemlerinde dikkate alınması gereken çalışmalara yönelik bazı ilkeler oluşturulmuştur. Avrupa Birliği Komisyonu, özellikle üye ÷lkelerde, emeklilik sistemlerine yönelik yapılacak reform faaliyetlerinde dikkate alınmasını istediği aşağıdaki ilke ve hedefleri oluşturmuştur (Gillion, 2010: 44-45):

1. Öncelikle emeklilik süresinde geçerli çalışma sistemindeki hayat standardını yürütebilecek düzeyde yeterli emeklilik geliri uçayaklı sistemler tarafından sağlanmalıdır,
2. Mutlak suretle nesiller arası adalet ilkesinin sağlanması amaçlanmıştır.
3. şartlar ne olursa olsun, emeklilik sistemleri cinsiyetler arasında temel eşitliği sağlayacak biçimde oluşturulmalıdır.
4. Çalışanlar ve emeklilik sistemlerinde dayanışma ilkesi her aşamada oluşturulabilmelidir.
5. Yasalar ve haklar arasında her daim uyum sağlanmalıdır.
6. Sosyal farklılığa ayak uydurabilecek şekilde elastikiyette emeklilik sistemi oluşturulmalıdır. Yani değişen koşullara uyum her aşamada sağlanmalıdır.
7. Emeklilik uygulamalarında netlik ve tahmin edilebilirlik sağlanmalıdır.
8. İşgücü piyasasının adaptasyonunu basitleştiren dñzenlemeleri kapsamalıdır.

9. Emeklilik sistemini ilgilendiren her aşama arasında tutarlılık ilkesi sağlanmalıdır.

10. Sürdürülebilir kamu finansmanını doğru saptayacak sağlayacak düzenlemeleri içermelidir.

Bu durumda, Avrupa Birliği Komisyonu, mesleki emeklilik sistemlerinin taşınabilirliğini artırmak ve devamlılığını sağlamak için, özellikle birlik içerisinde çalışma gösteren çok uluslu şirketler başlatılarak, daha sonra tüm mesleki emeklilik planlarını kapsayacak şekilde, “Pan-European Pension Institution” ismiyle bir kurumun oluşturulmasını önermektedir. Bu kurum sayesinde işgücü mobilitesi için var olan olası sorunların ve engellerin azaltılması yönünde üye ülkelerin uygun vergilendirme sistemlerinin oluşturması hedeflenmektedir (Aşkın, 2003: 70).

3.2. Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde Bireysel Emeklilik Sistemleri ve Fonları

Bu bölümde seçilmiş bazı Avrupa ülkelerindeki emeklilik sistemleri incelenecek ve Türkiye ile karşılaştırılacaktır.

3.2.1. İngiltere Bireysel Emeklilik Sistemi

Bazı Avrupa ülkelerinde bireysel emeklilik sistemleri ve fonları hem tarihsel hem de sosyal yönden değişiklik göstermektedir. Avrupa ülkeleri arasında İngiltere ele alındığında, İngiltere’de emeklilik sistemi ile ilgili ilk reform faaliyetlerinin 1985 yılında gerçekleştiğini ve bu reformda ki asıl amacın SERPS’lerin artan maliyetlerini doğrudan düşürmek ve bireysel emeklilik uygulamalarının geniş yelpazelere açılmasına katkıda bulunmaktır. İngiltere bireysel emeklilik uygulamalarına baktığımızda sistemin üçayak üzerine inşa edildiğini söylememiz mümkündür. Bu sistemin ilk ayağında devlet aracılığı ile işleyen temel emeklilik sistemi göze çarpmaktadır. Sistemin ikinci ayağına baktığımızda işverenler aracılığı ile işleyen bir mesleki emeklilik olduğunu belirtebiliriz. Bu sistemin son ayağı olan üçüncü ayağında ise doğrudan bireysel emeklilik program ve faaliyetleri bulunmaktadır (Heidarpour, 2014: 88).

Bu bağlamda sistemi incelediğimizde; emeklilik uygulamasının ilk basamağını oluşturan İngiltere’de temel emeklilik ve buna bağlı kazançlarla

bağlantılı bir emeklilik sistemi oluşturulduğunu görebiliriz. Kamu emeklilik uygulamasına üyelik hem çalışanlara, hem de kendi ismine çalışanlara zorunlu kılınmıştır. Kazançlarla bağlantılı emeklilik sistemine üyelik ise, hafta başına 64 sterlinden daha fazla kazanan bütün çalışanlar için zorunlu hale getirilmiştir. Yine bu sistemden yola çıkarak temel emeklilik programının finansmanı dağıtım yöntemiyle finanse edilmektedir şeklinde yorumlanır (Elkatmış, 2012: 24).

Emeklilik yaşının cinsiyete göre dağılımı ele alındığında bu oranın kadınlarda 60, erkeklerde ise 65 olduğunu belirtebiliriz. Bu süreç 2020 yılında hem kadınlar hem de erkekler için emeklilik yaşının 65 olacağı yönündedir. İngilizlere devletin ödediği aylık emeklilik maaşının yetersiz olması nedeniyle burada yaşayan insanlar bu noktadan sonra özel sigortalara başvuru yapmak durumunda kalmışlardır (Öztürk, 2010: 11).

Emeklilik sisteminin son ayağını oluşturan üçüncü ayak bireysel emeklilik programları aslında tamamen gönüllülük esasına dayalı olup; kendi işinde çalışanlar, kazançlarla ilişkili emekliliğin kapsamı dışında kalmayan, bir mesleki programa üye olarak çalışanlar, yalnızca ölüm desteği sağlayan bir programa üye olarak çalışanlar, bu ilgili bireysel emeklilikten faydalanabilmektedirler (İşbilen, 2012: 55).

Bu noktadan bakıldığında özel sigortaları özendirmek için katılımcılara vergi hususunda çok pratik avantajlar sağlayan mesleki emeklilik planlarının gelişimi de bu sınırlar içinde gerçekleşmiştir. İşverenler kanalıyla çalışanlarına teklif edilen bir plan olan mesleki emeklilikte, bu plana dahil olan bireylere gelire yönelik bir ödeme yapılmaktadır. State Earnings Related Pension Scheme (SERPS) sistemi İngiltere’de 1978 ile 2002 yılları arasında doğrudan uygulanan emeklilik sistemidir. SERPS’ten ayrılmak çalışanlar mesleki emeklilik planlarını doğrudan kullanabilmektedir. SERPS’ten mevcut şartlarda ayrılan bir çalışan, emeklilik fonunda değerlendirmek üzere senelik kazancının yüzde 1,6’sı kadar bir vergi avantajı sağlamaktadır. Bu planlarda, fonların getirileri de bu açıdan bakıldığında vergiden muaf bırakılmıştır. Çalışanın veya işverenin SERPS’e geri dönmek istemesi olasılığında devlet emeklilik primi adı altında özel bir prim ödenmesi koşuluyla tekrar geri dönüşüne izin verebilmektedir (Öztürk, 2010: 11).

OECD (2015) verilerine göre İngiltere ve Türkiye karşılaştırması aşağıdadır;

- 2014 yılı verilerine göre, İngiltere, ekonomi boyutuna göre emeklilik yatırım fonlarında OECD ülkeleri arasında 5.sırada yer almaktadır. İngiltere'nin emeklilik fonlarının GSYH'ye oranı %96'dır. Türkiye'de ise bu oran % 5.5'dir. Arada çok fazla fark olduğu görülmektedir.

- Mutlak veriler esas alındığında, 2014 yılında OECD varlıklarının % 10.6'sı yani 2.68 trilyon \$'lık payı İngiltere'nindir. İngiltere ABD'den sonra 2.sırada yer almaktadır. Türkiye'nin bu pazardaki payı ise % 0.19'dur.

- Getiri bilgisini paylaşan tüm OECD ülkeleri 2014 yılında, %1,2 (Çek Cumhuriyeti) ile %16,7 (Danimarka) aralığında değişen pozitif reel getiri elde etmiştir. Aynı dönem için OECD ağırlıklı ortalama reel getirisi %5, basit ortalama getirisi ise %6,8 olarak gerçekleşmiştir.

- 2014 yılı için yatırım kategorilerine göre dağılıma bakıldığında, İngiltere % 22 hisse senedi, % 37 tahvil ve bono, % 3 nakit ve mevduat, % 38 diğer yatırım kategorisinde varlıklarının olduğu görülmüştür. Türkiye ise, % 14 hisse senedi, % 63 tahvil ve bono, % 17 nakit ve mevduat, % 5 diğer yatırım kategorisinde varlıkları dağılmıştır. İngiltere ile karşılaştırıldığında, İngiltere'nin Türkiye'ye oranla % 8 daha fazla hisse senedi elinde tuttuğu görülmektedir. Türkiye ise, % 26 daha fazla tahvil-bono ve % 14 daha fazla nakit ve mevduat bulundurmaktadır.

3.2.2. Fransa Bireysel Emeklilik Sistemi

Avrupa ülkeleri arasında bireysel emekliğin her ülkede çeşitli koşullarda ve tarihlerde öne çıktığını vurgulamıştık. Bu nokta da Fransa'da bireysel emeklilik faaliyetlerinin yakın bir tarihe dayandığını belirtebiliriz. Fransa 1990 yılında hem devlet sigortası hem de özel sigortalar için çeşitli reformlar faaliyete geçirmiştir ancak bu faaliyetler pekte iç açıcı olmamıştır. Fransa bu süreçte oldukça başarısız olmuştur. Bu başarısızlığın temel sebebi, devlet aracılığı ile bu reformların maliyetlerinin çok ağır olduğunun düşünülmesi ve seneler boyunca özel sigortalara karşı çıkmaları gerekçesidir. Özel sigorta tekliflerine baktığımızda, özel sigortaların kuruluşu Thomas LAW tarafından teklif edildiğini bu noktada söyleyebiliriz (Schludi, 2005: 199).

Fransa'da da devlet kanalı aracılığı ile yönetilen kamu emeklilik sistemi ve zorunlu mesleki emekliliğin dışında gönüllülük esasına dayalı mesleki ve bireysel emeklilik sistemi bulunmaktadır. Fransa'da bireysel emeklilik planları

genel olarak hayat sigortaları biçiminde sunulmaktadır. Fransa’da ki bireysel tasarrufların tahmini üçte birinin hayat sigortası sözleşmelerine yatırıldığı bilinmektedir. Bununla beraber 2004 yılında yapılan yeni çalışma ve düzenleme ile bankalar ya da portföy yönetim şirketlerince yönetilen bireysel emeklilik fonları (PERP) uygulamaya konulmuştur. Ama bu noktada katılım bekleneni karşılamaya yetmemiştir (www.tspakb.org.tr).

Fransa’da 1997 senesinde geçen bir yasa önerisi kabul etmiş olup, fakat eleştirel tavırlar yüzünden daha çok olumsuz durumlara neden olmuştur. Yine bu duruma bağlı olarak özel hayat sigorta sisteminin çok yaygın bir şekilde uygulanmakta oluşu ve özellikle işçi sendikalarının çok sert tepkileri üzerine hükümetin gerekli kararnameleri yürürlüğe koymaması sebebiyle uygulanmamış ve dolayısıyla amacına ulaşamamış bir taslak olarak raflara kaldırılmıştır (Yıldırım, 2010: 71).

Bu bağlamda Fransa’da özel emeklilik sistemlerden cinsiyet ayrımı yapılmaksızın emekli olma yaşı 60’tır ve bu ülkede ki bireyler birikim yapılan tasarruflarını yıllık olarak kolayca alabilmektedirler (www.oecd.org).

OECD (2015) verilerine göre Fransa ve Türkiye karşılaştırması aşağıdadır;

- 2014 yılı verilerine göre, Fransa, ekonomi boyutuna göre emeklilik yatırım fonlarında OECD sıralamasına son sıradadır. Fransa’nın emeklilik fonlarının GSYH’ye oranı %0.5’dir. Türkiye’de ise bu oran % 5.5’dir. Türkiye Fransa’ya göre çok daha iyi durumdadır.

- Mutlak veriler esas alındığında, 2014 yılında OECD varlıklarının % 0.005’i yani 0.12 trilyon \$’lık payı Fransa’nındır. Türkiye’nin bu pazardaki payı ise % 0.19’dur. Fransa’ya göre pazardan çok daha fazla pay almıştır.

3.2.3. Almanya Bireysel Emeklilik Sistemi

Bireysel emeklilik sistemi içinde masaya yatırılan ülkelerden biri de Almanya’dır. Almanya’da sosyal güvenlik sisteminin nabzını oluşturan sosyal sigortalar bulunmaktadır. Sosyal sigortalar; işçileri ve işçilerin ailelerini, bütün emeklilerin yer aldığı ve toplam nüfusun yaklaşık yüzde 90’ını içine alan kocaman bir yapıdır. Sistem aracılığı ile emekliler için can simidi görevini üstlenen bir yaşam standardı nafakası sağlanmaktadır. Yaşlıların emeklilik finansmanı, nesiller

arası dayanışma anlayışına göre, doğrudan çalışan nüfusça karşılanmaktadır. İşçiler, sivil hizmetliler, kendi işini yapanlar, çiftçiler ve öteki küçük meslek erbabı, düzenli emeklilik sigortası sınırında olmamakla birlikte onlar, özel bir sosyal güvenlik uygulamasına bağlı bulunmaktadır. Özel emeklilik planı Almanya'da, çalışan kesimden belli bir gruba kolayca sunulabilmektedir (Uygun, 2012: 59).

Emeklilik üzerine yapılan reformlar ve buna bağlı çalışmalar, Almanya'da 1990 senesinde baş göstermeye başlamıştır. Bu reformlar tüm Avrupa ülkeleri arasında ilk olarak Almanya ülkesinde uygulanmıştır. Bu durumda emeklilik maaşı artış hızı ülkenin yaşlı oranının artmasından dolayı azalma göstermiş olup az bir oran ile artış göstermiştir. Almanya'nın eski uygulamaya göre bu oran 1990 yılında %18,7 iken 2030 yılında bu oran %36 olacaktır, ancak yeni uygulamada bu oran %22 olarak öngörülmektedir. Almanya'da işçiler ve işsizlik ödeneği alıcılarının emekli maaşı olması zorunlu kılınmıştır. Kendi işinde çalışanlar için genelde bir zorunluluk yoktur ve isteğe göre katılabilmektedirler. Buradaki tek koşul; emeklilik maaşı almak için en az 5 yıl üye olup ve 65 yaşında olması gerekmektedir (Çıltık, 2010: 49).

Almanya'da 2001 yılında yapılan faaliyetlerde gönüllü özel sigorta sistemi benimsenmiştir. Bu sistem üçayaktan oluşmaktadır. Sosyal sigortalar arasında denge, mesleki hazırlık programları ve özel emeklilik sigortası ile oluşturulmuştur. Almanya'da Bireysel Emeklilik Tasarrufları genellikle hayat sigorta poliçeleri ile sağlanmaktadır. Bununla beraber belirli katkı ilkesine ve zorunlu yıllık maaşlandırmaya yönelik bir tamamlayıcı emeklilik programı başlatmak için çeşitli reform önerileri geliştirilmektedir. Bireysel katkı hesapları ya da doğrudan sigorta planları ya da emeklilik fonları biçiminde oluşturulan bir onaylanmış plana katılım bir zorunlu değildir. Fakat bazı katkıcılara vergi kolaylıkları ile özendirme sağlanmaktadır (Uygun, 2012: 60).

OECD (2015) verilerine göre Almanya ve Türkiye karşılaştırması aşağıdadır;

- 2014 yılı verilerine göre, Almanya, ekonomi boyutuna göre emeklilik yatırım fonlarında OECD ülkeleri arasında 25.sırada yer almaktadır. Almanya'nın emeklilik fonlarının GSYH'ye oranı %6,7'dir. Türkiye'de ise bu oran % 5.5'dir. Almanya ve Türkiye arasında çok fazla fark yoktur.

- Mutlak veriler esas alındığında, 2014 yılında OECD varlıklarının % 0.93'ü yani 0.23 trilyon \$'lık payı Almanya'nındır. Türkiye'nin bu pazardaki payı ise % 0.19'dur. Almanya Türkiye'ye göre bu pazardan % 0.04 daha fazla paya sahiptir.

- OECD ülkelerinin 2014 yılında emeklilik fonlarının reel getirilerine bakıldığında, Almanya bu sıralamada % 4.4 ile son sıralarda yer alırken, Türkiye ise % 5.6 düzeyinde yer almaktadır. Türkiye'nin reel getirileri Almanya'dan % 1.2 daha iyidir.

- 2014 yılı için yatırım kategorilerine göre dağılıma bakıldığında, Almanya % 4 hisse senedi, % 54 tahvil ve bono, % 3 nakit ve mevduat, % 39 diğer yatırım kategorisinde varlıklarının olduğu görülmüştür. Türkiye ise, % 14 hisse senedi, % 63 tahvil ve bono, % 17 nakit ve mevduat, % 5 diğer yatırım kategorisinde varlıkları dağılmıştır. Almanya ile karşılaştırıldığında, Almanya'nın Türkiye'ye oranla % 10 daha az hisse senedi, % 9 daha az tahvil-bono ve % 14 daha az nakit elinde tuttuğu görülmektedir.

3.2.4. İsveç Bireysel Emeklilik Sistemi

Dünya üzerinde gelişim ve atakları ile her zaman bir adım önde olan İsveç sosyal güvenlik sistemi uygulaması dünyadaki en eski ve en geniş çaplı uygulamalardan biri olarak kabul edilmektedir. İsveç'te ki bu sistem çok uzun bir geçmişe dayanmaktadır. İsveç aynı zamanda tüm vatandaşları için zorunlu emeklilik sistemi uygulamasını getiren ilk ülke olma özelliğini de taşımaktadır (Heidarpour, 2014: 80).

İsveç'te uygulanan sosyal güvenlik sisteminde finansal sorunlarla karşı karşıya kalınması, 1980 yılında çok sayıda kişinin kazancı kamu emeklilik sistemindeki kazanç tavanına yaklaşması, kısmi özelleştirmenin en iyi çözüm olacağı düşüncesini gündeme taşımıştır. İsveç'te yapılan reform öncesinde, gerek iktidar gerekse muhalefetteki siyasetçiler, çalışanlara daha rahat ve güvenli emeklilik sağlayabilmenin tek yolunun reforma gidilmesi olduğu hususunda ortak noktada buluşmuşlardır (Yanardağ, 2010: 130).

Bu açıdan bakıldığında yakın tarihimizde İsveç'te yeni emeklilik programları 1999 yılında başlatılmıştır. Fonlama sistemini esas alan program özellikleri, sistem, fon yönetim maliyetlerinin yüksekliğine rağmen, fon

oluşumunu olumsuz yönde etkilemeyecek biçimde yeniden yapılandırılmıştır. Bireysel emeklilik fonları daha uygun koşullara göre düzenlenmiş, aşırı müdahaleci yapıdan mümkün olduğunca uzaklaşmaya çalışılmıştır. Çalışanlar yıllık fon yönetim maliyetini ödemek şartıyla fonlarını değiştirebilmektedirler (Uygun, 2012: 63).

Bireysel emeklilik sistemini temel alan İsveç'te üçayaklı emeklilik sistemi uygulanmaktadır. Bu noktada tüm çalışanların emeklilik yaşının 65 olduğu birinci basamak, ikamet eden herkese minimum emekli aylığı vermektedir. İkinci basamak, tüm çalışanlar için kazançlarla bağlantılı ve üst sınırlı kamu emekliliği sağlamaktadır. Üçüncü ayak ise; mesleki emeklilik, bireysel emeklilik ve özel tasarrufların tamamından oluşan gönüllü emekliliktir (Yanardağ, 2010: 131).

İsveç'teki işçilerin hemen hemen hepsi mevcut uygulamanın yanı sıra aynı zamanda mesleki esasa dayalı bireysel emeklilik planına da dahildirler. Emeklilik sistemi reformundan önce bu planlar sınırlı fayda esasına göre işlemekte ve çalışanlara geçmiş kazançlarıyla ilişkili, ılımlı bir emeklilik ödemesi sağlamaktaydı. Kamu çalışanlarının dahil olduğu plan bir tarafa bırakılacak olursa, hemen hemen uygulanan planların tümü bugün belirli katılım esasına dayalı sisteme dönüşmektedir şeklinde kabul edebiliriz (Çıltık, 2010: 22).

İsveç'te 2002 senesinde bireysel emeklilik fonlarının mevcut varlıkları 18 milyar dolar sağlarken, bu rakam 2003 senesinde yaklaşık 24 milyar dolara çıkmıştır. 2005 senesinde 33 milyar dolar, 2007 sensinde ise yaklaşık 40 milyar dolara ulaşmıştır. Bireysel emeklilik fonlarının GSMH'ye oranı 2002 yılında % 7 seviyesinde iken 2007 yılında bu oran % 10 oranında seyretmiştir (Yanardağ, 2010: 132).

OECD (2015) verilerine göre İsveç ve Türkiye karşılaştırması aşağıdadır;

- 2014 yılı verilerine göre, İsveç, ekonomi boyutuna göre emeklilik yatırım fonlarında OECD ülkeleri arasında 20.sırada yer almaktadır. İsveç'in emeklilik fonlarının GSYH'ye oranı %9,3'dür. Türkiye'de ise bu oran % 5.5'dir. İsveç'in emeklilik fonlarının GSYH'ye oranı Türkiye'ye göre % 3.8 daha iyidir.

- Mutlak veriler esas alındığında, 2014 yılında OECD varlıklarının % 0.19'u yani 0.047 trilyon \$'lık payı İsveç'indir. Türkiye'nin bu pazardaki payı da % 0.19'dur.

- 2014 yılı için yatırım kategorilerine göre dağılıma bakıldığında, İsveç % 18 hisse senedi, % 69 tahvil ve bono, % 4 nakit ve mevduat, % 9 diğer yatırım kategorisinde varlıklarının olduğu görülmüştür. Türkiye ise, % 14 hisse senedi, % 63 tahvil ve bono, % 17 nakit ve mevduat, % 5 diğer yatırım kategorisinde varlıkları dağılmıştır. Hollanda ile karşılaştırıldığında, İsveç'in Türkiye'ye oranla % 4 daha fazla hisse senedi ve % 6 daha fazla tahvil ve bono elinde tuttuğu görülmektedir. Türkiye ise, % 13 daha fazla nakit ve mevduat bulundurmaktadır.

3.2.5. Yunanistan Bireysel Emeklilik Sistemi

Üç aşamalı sistemin aygın olduğu ve bu sistemi kullanan ülkelerden birinin de Yunanistan olduğunu söyleyebiliriz. Yunanistan, öteki devletlerde olduğu gibi sosyal güvenlik aşamaları 3 aşamada oluşturulmaktadır. Bu aşamalar; zorunlu devlet güvencesini oluşturan birinci basamakta; devlet sosyal güvenlik kuruluşlarına bağlı birçok güvenlik kuruluşu vardır. Devlet kanalıyla sağlanan sosyal güvenlik sistemlerinde dağıtım uygulaması sağlamakta ve bu durum mümkün sağlamaktadır (Heidarpour, 2014: 87).

İkinci basamak olarak tamamlayıcı meslek sigortalarını içeren ikinci aşama; gönüllü olarak işveren aracılığı ile oluşturulan mesleki emeklilik planları, hayat sigortası şirketleri ile mevduat idare sözleşmesi yapılması aracılığı ile oluşturulmaktadır. Fakat ülke genelinde pek yaygın olarak uygulanmamaktadır. Genellikle uluslararası ve çok büyük çapta firmalar tarafından tercih edilmektedir. Sisteme yapılan katkılar vergi bakımından gelirden indirilebilir niteliktedir (Yanardağ, 2010: 135).

Üçüncü basamak; özel emeklilik planlarını ve sigortalarını içeren ve her ferdin kendi kendisinin finansörü olduğu, gönüllü özel emeklilik planları, özel hayat sigortası firmaları aracılığı ile sağlanmaktadır. Bu noktada katılım tamamen isteğe bağlıdır. Senelik primlerin %15 oranında indirmelerden söz etmektedir (Çıltık, 2010: 16).

Emeklilik sistemini genel hatları ile ele aldığımızda ve diğer Avrupa ülkeleri ile bir kıyaslama yapıldığında Yunanistan'ın emeklilik sistemi gelişmiş ülkeler arasında en cömert olan sistemlerden olduğunu söyleyebiliriz. İlgili yöntem daha az para alan personellere karşı bu konuda hiçbir şekilde ayırım yapmamaktadır. Yunanistan bu yönü ile Lüksemburg, Avusturya ve Macaristan

gibi ülkelerle rekabet içindedir. Bu rekabetin arasında kuşkusuz Türkiye’de bulunmaktadır (Uygun, 2012: 64).

Yunanistan’da emeklilik sistemi tamamlayıcı mesleki fonlar genellikle hesapların yönetimini bir hayat sigorta şirketi ile yaptırılan sözleşme kanalı ile yerine getirilmektedir. Mesleki emeklilik fonlama temelini baz alarak buna göre çalışır. Genellikle tüm planlar yalnızca işveren aracılığı ile finanse edilir ve bu miktar da plandan plana değişiklik gösterir (Heidarpour, 2014: 87).

Yunanistan’da emeklilik yaşı sosyal güvenliğe endekslenmiş olup, erkekler için emeklilik yaşı 65, bayanlar için emeklilik yaşı 60’tır. Erken emeklilik için çeşitli yasa ve düzenlemeler de vardır. Üçüncü basamak bireysel emeklilik ise, doğrudan hayat sigorta şirketleri aracılığı ile yerine getirilmektedir (Çıltık, 2010: 17).

Bu bağlamda 2014 senesinin verileri göz önünde bulundurulduğunda Yunanistan, ekonomi boyutuna göre emeklilik yatırım fonlarında OECD ülkeleri arasında sondan 2.sırada yer almaktadır. Yunanistan’ın emeklilik fonlarının GSYH’ye oranı %0.6’dır. Türkiye’de ise bu oran % 5.5’dir. Bu veriler baz alındığında emeklilik yatırım fonlarında, Türkiye Yunanistan’a göre çok daha iyi durumda olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Ancak mutlak veriler esas alındığında, 2014 senesinde OECD varlıklarının çok azı yani 136 milyon \$’lık payı % 0.0005 ile Yunanistan’ındır. Türkiye’nin bu pazardaki payı ise % 0.19’dur. Yunanistan’a göre çok daha fazla pay almaktadır.

OECD (2015) verilerine göre Yunanistan ve Türkiye karşılaştırması aşağıdadır;

- OECD ülkelerinin 2014 yılında emeklilik fonlarının reel getirilerine bakıldığında, Yunanistan bu sıralamada % 6.5 ile 15.sırada yer alırken, Türkiye ise % 5.6 düzeyinde yer almaktadır. Yunanistan’ın reel getirileri Türkiye’den % 0.9 daha iyidir.

- 2014 yılı için yatırım kategorilerine göre dağılıma bakıldığında, Yunanistan % 5 hisse senedi, % 72 tahvil ve bono, % 17 nakit ve mevduat, % 6 diğer yatırım kategorisinde varlıklarının olduğu görülmüştür. Türkiye ise, % 14 hisse senedi, % 63 tahvil ve bono, % 17 nakit ve mevduat, % 5 diğer yatırım

kategorisinde varlıkları dağılmıştır. Yunanistan ile karşılaştırıldığında, Yunanistan'ın Türkiye'ye oranla % 9 daha az hisse senedi elinde tuttuğu görülmektedir. Türkiye ise, % 9 daha az tahvil ve bono bulundurmaktadır. Her iki ülkenin de nakit ve mevduat varlık dağılımları eşittir.

3.2.6. Hollanda Bireysel Emeklilik Sistemi

Yine yakın bir tarihte bireysel emeklilik bulgularına rastlayabileceğimiz ülkelerden biri de Hollanda'dır. Hollanda, 1996 senesinde yeni bir plan oluşturmuştur. Oluşturulan bu plan ve sistemlere ilişkin (Çıltık, 2010: 43);

- Bütün çalışanlara kolay emeklilik imkanının tanındığı ve “pay as you go” sistemindeki yöntemle kontrol edilmesi,
- Hollanda'da emeklilik fonu biçiminde sağlanan ve özgün kesimin aracılığı ile yönetilen, katılımcılara ait yeni bireysel hesaplar açılması,
- Tabi bu noktada bireyler, isteğe bağlı ortak emeklilik fonlarının oluşturulması özelliklerine sahiptirler. Emeklilik ve Sigorta Gözetim Otoritesi (Pension & Verzekerings kamer-PVK) endüstri boyutunda emeklilik fonu kurulmasından ve gözetiminden doğrudan sorumludur. Öyle ki plan zorunlu tutulacaksa bakanlığa başvuruyu da bu kurum yapar. Şirket Emeklilik Planları ise tek ya da bir grup işverenin şirket ölçeğinde kurdukları fonlardır. Genel norm tek işveren tarafından kurulması şeklindedir. Bu fonlar da PVK'nın kontrolü altındadır. Bu planların bütününde emeklilik yaşı 55 ile 70 arasında değişiklik göstermektedir.

Yasal düzenlemelere ihtiyaç duyan Hollanda nihai çalışmalarına 1998 yılında başlamıştır. Hollanda'da bireysel uygulamalarına dönük son hukuki sistemler 1998 senesinden itibaren yürürlüğe giren “Wet Op Het Spaar-Loonregeling” Kısmi Emeklilikte Özel Tasarruf Fonu yasası ile sağlanmıştır. İlgili yasa ile Hollanda ülkesinde faaliyet gösteren halk, sosyal güvenlik sisteminin özelleştirilmesi ile oluşan emekli maaşındaki azalmayı, çalışma durumunda ödenecek fazla sigorta primleri ile alternatif haklar sağlamıştır (Heidarpour, 2014: 85).

Aslında bir bütün olarak bireye yönelik bu uygulamanın tek cezbeden yönü; ödenecek primlerin 2 kademedeki vergi muafiyetine katılmasını ve bu

aşamada sigorta sahibi olan birey ödenecek primlerin tutarından bir masrafa girmeden ekstra emekli maaşı hakkını kazanabilmektedir. 1999 senesi sonuna kadar bu üç bölümden birisine dahil olmayan katılımcılar, tamamen devlet yönetiminde olan fonlara bağlanmıştır (Çıltık, 2010: 44).

OECD (2015) verilerine göre Hollanda ve Türkiye karşılaştırması aşağıdadır;

- 2014 yılı verilerine göre Hollanda, ekonomi boyutuna göre emeklilik yatırım fonlarında OECD ülkeleri arasında 1.sırada yer almaktadır. Hollanda'nın emeklilik fonlarının GSYH'ye oranı %159,3'dür. Türkiye'de ise bu oran % 5.5'dir. Arada çok büyük bir uçurum söz konusudur.

- Mutlak veriler esas alındığında, 2014 yılında OECD varlıklarının % 5.1'i yani 1.26 trilyon \$'lık payı Hollanda'nındır. Türkiye'nin bu pazardaki payı ise % 0.19'dur.

- OECD ülkelerinin 2014 yılında emeklilik fonlarının reel getirilerine bakıldığında, Hollanda bu sıralamada % 15.1 ile 2.sırada yer alırken, Türkiye ise % 5.6 düzeyinde yer almaktadır. Hollanda'nın reel getirileri Türkiye'den % 9.5 daha iyidir.

- 2014 yılı için yatırım kategorilerine göre dağılıma bakıldığında, Hollanda % 39 hisse senedi, % 42 tahvil ve bono, % 3 nakit ve mevduat, % 16 diğer yatırım kategorisinde varlıklarının olduğu görülmüştür. Türkiye ise, % 14 hisse senedi, % 63 tahvil ve bono, % 17 nakit ve mevduat, % 5 diğer yatırım kategorisinde varlıkları dağılmıştır. Hollanda ile karşılaştırıldığında, Hollanda'nın Türkiye'ye oranla % 25 daha fazla hisse senedi elinde tuttuğu görülmektedir. Türkiye ise, % 21 daha fazla tahvil-bono ve % 14 daha fazla nakit ve mevduat bulundurmaktadır.

3.2.7. İtalya Bireysel Emeklilik Sistemi

Bireysel emeklilik sisteminin önemli merkezlerinden biri olan İtalya'daki sosyal güvenlik sistemi de birçok ülkenin uygulamasıyla paralellik göstermektedir. İtalya'da da üç basamaklı sistem yürürlükte. BES'in ilk ayağında zorunlu devlet güvencesini de içine alan sistemli bir program bulunmaktadır. İtalya'daki emeklilik yasası dağıtım esası, patron ve çalışan için mecburi olup; 31.12.1995

öncesi 18 yıldan fazla katkı payı ödeyenlerle, 2001 yılı itibariyle erkeklerde 65, kadınlarda 60 yaşında olanlardan 20 yıl katkı payı ödeyenler devletin sosyal güvenlik kurumlarından direk olarak emekli olabilmektedirler. Yaşı 70'i aşanlar içinse bir başka uygulama olan; Her durumda yaşlılık desteği uygulamasıdır. 2002 itibariyle yaşı 57, prim ödeme süresi 35 yıl olan veya yaşı kaç olursa olsun 38,7 yıldır prim ödemesi yapanlar emekli olabilmektedirler (www.reitix.com).

İtalya'da bireysel emekliliğin ikinci ve üçüncü ayağı çok daha farklıdır. Buna göre bahsi geçen mesleki ve bireysel emeklilikte uygulanan belirlenmiş olan katkı planlarında herhangi bir devlet garantisi bulunmamaktadır. Ayrıca fayda planları ise bireysel çalışanlar için kullanılmakta ve çoğunlukla gönüllülük esasına dayanmaktadır. Önceden belirtilmiş katkı planları çalışanlar için gönüllü, patronlar için ise çalışanlarıyla yaptıkları sözleşmeye bağlı olarak düzenlenmiştir. İkinci ayakta ise mesleki emeklilik uygulamalarından bahsedilmektedir. Emeklilik yaşı devletin emeklilik uygulamasıyla aynıdır. Süre sonu ödemeleri şahsın sosyal güvenlikten de emekli olduğu erkekler için 65, bayanlar için 60 yaşına göre ayarlanmıştır. Tabii bunun için en az 5 yıl ödeme yapılmış olması gerekmektedir. 8 yıllık bir sürede ödeme yapan bir kişi tıbbi harcamalar, ilk kez mesken satın alma, ev onarımı giderleri ile paralarını çekebilirler. Ödenen katkılar belirli kapsamlar içinde vergiden düşülebilmektedir (Heidarpour, 2014: 79).

Bu şekilde bakıldığında, 3. basamak bireysel ya da grup hayat sigortaları olup, sigorta şirketlerince idare edilir. Emeklilik yaşları diğer iki basamakla aynı olup sisteme 15 yıl katkıda bulunmuş olmak şartıyla 10 yıl öncesinden erken emekli olma şansı tanınmıştır. Bireysel emeklilik fonlarının yönetimi banka, sigorta şirketi veya brokerlik firması gibi finansal kurumlar aracılığı ile yapılmak zorundadır. Sistem fonlama esaslı bir finansman yapısına sahiptir. Fonlara yönelik herhangi bir devlet garantisi söz konusu olmamaktadır. Katılım tamamen gönüllülük esasına bağlı olarak kişilerin tercihine bırakılmıştır. Süre sonunda katılımcılar isterlerse elde ettiklerini birikimlerinin %50'sini toplu olarak diğer geri kalanını ise mutlaka maaş olarak almak durumundadır (www.reitix.com).

OECD (2015) verilerine göre İtalya ve Türkiye karşılaştırması aşağıdadır;

- 2014 yılı verilerine göre İtalya, ekonomi boyutuna göre emeklilik yatırım fonlarında OECD ülkeleri arasında 26.sırada yer almaktadır. İtalya'nın emeklilik fonlarının GSYH'ye oranı %6.7'dir. Türkiye'de ise bu oran % 5.5'dir.

- Mutlak veriler esas alındığında, 2014 yılında OECD varlıklarının % 0.51'i yani 0.13 trilyon \$'lık payı İtalya'nındır. Türkiye'nin bu pazardaki payı ise % 0.19'dur.

- OECD ülkelerinin 2014 yılında emeklilik fonlarının reel getirilerine bakıldığında, İtalya bu sıralamada % 5.7 ile 19.sırada yer alırken, Türkiye ise % 5.6 düzeyinde yer almaktadır. İtalya reel getirilerde Türkiye'den % 0.1 puan daha iyi durumdadır

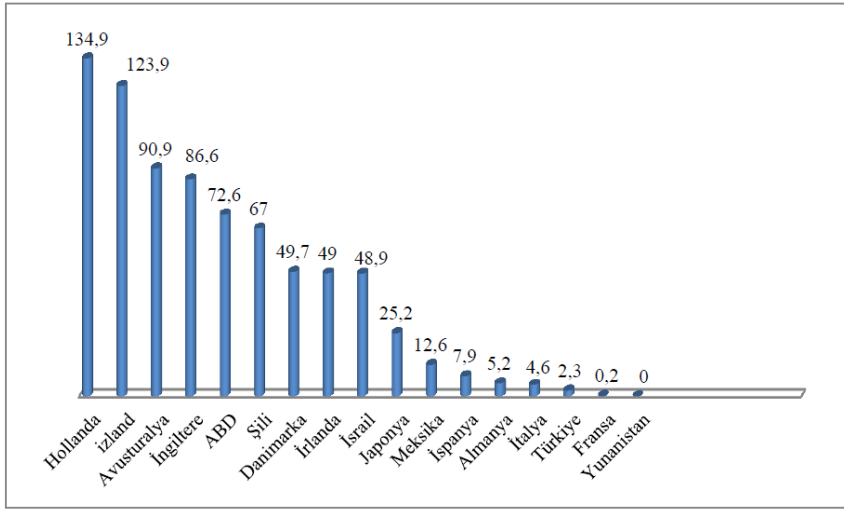
- 2014 yılı için yatırım kategorilerine göre dağılıma bakıldığında, İtalya % 20 hisse senedi, % 48 tahvil ve bono, % 3 nakit ve mevduat, % 29 diğer yatırım kategorisinde varlıklarının olduğu görülmüştür. Türkiye ise, % 14 hisse senedi, % 63 tahvil ve bono, % 17 nakit ve mevduat, % 5 diğer yatırım kategorisinde varlıkları dağılmıştır. İtalya ile karşılaştırıldığında, İtalya'nın Türkiye'ye oranla % 15 daha fazla hisse senedi, % 14 daha fazla nakit ve mevduat elinde tuttuğu görülmektedir.

3.3. Seçilmiş Avrupa Birliği Ülkeleri ile Türkiye Karşılaştırması

Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasındaki benzerlik ve farklılıkları bulmak amacı ile karşılaştırmalar her yıl yapılmaktadır. Bu karşılaştırmalar ile toplumlar arası farklılıkları irdelemek kolaylaşmaktadır. Özel emeklilik fonları (private pension funds), üreticilerin çalışan oldukları çalışma döneminde, yarattıkları gelirin bir bölümünü biriktirerek, yaşlanmaları halinde bu birikimleri kullanmaları suretiyle devam ettirilebilir. Bu bağlamda, özel emeklilik metodu, "Fonlama Modeli" esas alınarak uygulanmakta olup, özünde gelecekte yapılması gereken bir emeklilik harcaması için çalışma süresince düzenli bir karşılık ayrılması ve ayrılan bu karşılığında da, çalışanların emeklilik dönemi gelinceye kadar güvenilir ve verimli biçimde değerlendirilmesi esas alınmaktadır. Bu suretiyle uzun vadede yeterli birikime kavuşması hedefini de taşımaktadır (<http://www.sobiad.org>).

Genel olarak OECD'ye üye olan ülkelerde bireysel emeklilik gönüllülük esasına göre düzenlenmiştir. Çeşitli ülkelerde bireysel emeklilik sistemine girip girmemek katılımcıların tercihlerine bırakılmışken bazı ülkelerde ise sisteme girmek zorunlu tutulmuştur. Hollanda, İngiltere, Yunanistan, Fransa, İsviçre ve İtalya'yı örnek olarak verilebilir (journal.mufad.org).

Genel olarak bakıldığında, günümüzde çok sayıda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin gündemini sosyal güvenlik reformu oluşturmaktadır. Bu sayede reform gerekçeleri ülkeden ülkeye önemli değişiklikler göstermektedir. Sanayileşmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması ile sosyal güvenlik sistemlerinin aktif-pasif dengelerinin bozulmaya başlaması, reformun en önemli nedenlerinden birisini oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise reform ile bireylere daha güvenli, daha nitelikli ve daha yüksek sosyal güvenlik hizmetinin verilmesinin hedeflendiği görülmektedir (www.ergoturkiye.com).

Kaynak: <http://www.journal.mufad.org/attachments/article/673/10.pdf>, (13.03.2016)

Şekil 3.1. OECD ülkelerinde emeklilik fonlarının GSYİH'ye oranı (%), Milyon \$)

2010 yılında, OECD tarafından 33 OECD ülkesinde bireysel emeklilik fonlarının milli gelire oranı esas alınarak bir çalışma ve sıralama yapılmıştır (Şekil 3.1). 2005 yılı verileri ile karşılaştırıldığında Türkiye %2,3'lük oran ile sondan üçüncü sırada yer almıştır. Hollanda on puanlık bir artışla ilk sırasını korurken, Fransa önemli bir kayıpla sondan ikinci sıraya gerilemiştir.

Veriler, Hollanda'nın gelişmiş bir bireysel emeklilik sistemine sahip olduğunu göstermektedir. Emeklilik döneminde, kamu sosyal güvenlik programlarının yüksek düzeyde refah sağlaması, Fransa, Almanya ve İtalya'da özel emeklilik fonlarının önemli bir gelişme göstermesini engellemiştir. Türkiye'de de sektörün dokuz yıl gibi çok kısa bir geçmişe sahip olması ve ülke

nüfusunun büyük bölümünün sosyal güvenlik sistemi içinde yer alması, bireysel emeklilik sisteminin gelişmemiş olmasının sebepleri olarak gösterilebilir (İşseveroğlu ve Hatunoğlu, 2012).

2013 yılının gelişim raporu ve araştırmaları baz alındığında görülmektedir ki yalnızca üç OECD ülkesinde emeklilik varlıklarının GSYH'ya oranı %100'ün üzerindedir. Hollanda %159,3, İzlanda %146,8 ve İsviçre %120,3 olarak yer almıştır. Türkiye'de ise bu oran yalnızca % 5,5'dir. Son 10 yıl boyunca emeklilik yatırım fonlarının GSYH'ye oranının büyüme yüzdesi Macaristan'da 0,6 puan, Belçika'da 0,9 puan ve Portekiz'de 6,4 puan gerilemiş olmasına rağmen, Hollanda'da bir yılda 57,6 puan ve İzlanda'da 56,6 puan yükselmiştir. Portekiz ve Macaristan'da emeklilik fon varlıklarının gerilemesinin temel sebebi 2010 yılı sonunda Macaristan hükümetinin zorunlu emeklilik sistemini kapatma kararı ve Portekiz'de bankaların emeklilik fon varlıklarını devlet emeklilik planlarına transfer etmesiyle doğrudan ilişkilidir (www.egm.org.tr).

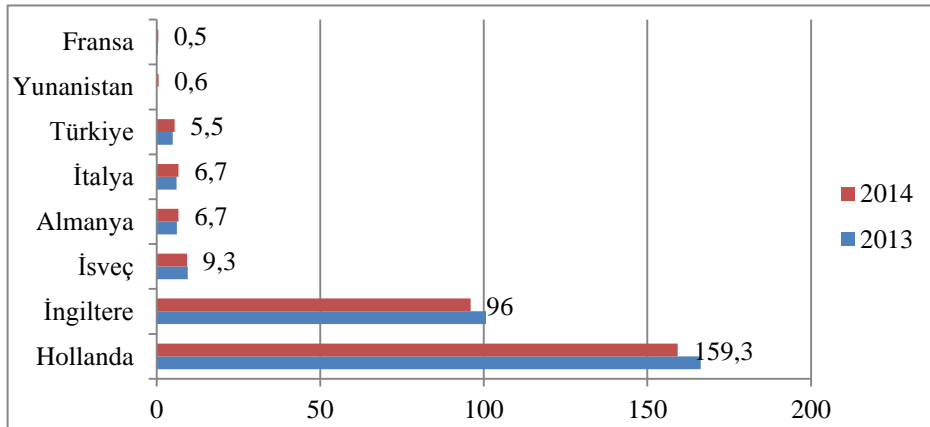
Genellikle ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin temel göstergelerinden biri olarak kabul edilen finansal sistem içindeki bankacılık sektörünün payı, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde fonların toplanmasında ve dağıtılmasında etkin bir rol oynamaktadır. Gelişmişlik düzeyi arttıkça sermaye piyasası kurumlarının ve alternatif finansal araçların ağırlık kazandığı görülmektedir. Bu husus baz alındığında, Türkiye'de de bireysel emeklilik sisteminin gelişimi ve milli gelir içerisindeki payı açısından önemli düzeyde mesafe kat etmesi beklenmektedir. Türkiye'de kişi başına düşen milli gelirin düşük olması, zorunlu sosyal güvenlik sisteminin varlığı, ülkenin yaşadığı finansal krizler neticesinde sisteme olan güven bunalımı sistemin gelişmesinin önünde bir engel olarak da değerlendirilebilirken sistemin zayıf taraflarını oluşturmaktadır (www.journal.mufad.org).

Sonuç olarak Türkiye'de emeklilik fonlarının portföy katılımcılara ait 2013 senesinde (31.12.2013 tarihinde) genel geçer fon büyüklüğü şeklini oluşturan fonlar, fon grupları adı altında incelemeye alınmıştır. Sözleşme gereği her bir yazılı süreç için ortalama 2,31 adet fon çeşidi satın alma yoluna koyulmuştur. 31.12.2013 baz alınarak, esnek fon grubunun portföyünde %21 hisse senedi yer alırken, kamu ortalama borçlanma senedi oranı %52'tir. Türkiye'de 2016 bireysel emeklilik gelişim raporunda bireysel emeklilik fonları 2015 yılı mayıs ayında 37.909.907.164 TL iken, 2016 Mayıs ayında 47.051.196.453 TL'ye ulaşmıştır

(www.egm.org.tr). Türkiye’de bireysel emekliliğin önemi her geçen gün artış göstermeye devam etmektedir.

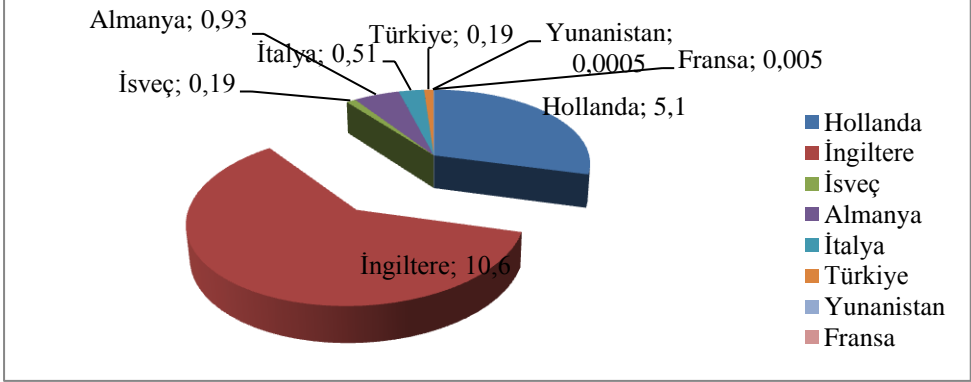
Aslında gelir seviyesi yüksek devletlerdeki tavır ve tutum gibi Türkiye’de de ilgili yatırım liderleri yatırım tarzlarında geniş vadeli planlarını sindirecek ve cüzdanlarında hisse senetleri şeklinde farklı getiriye sahip finansal değerlere verdikleri önemi yükselteceklerdir. Bu bakımdan elbette serbest piyasaların büyümesi için gerçekten büyük önem taşımaktadır. Türkiye’deki ekonomi ve giderek değişen ekonomik ve sosyal yaşam baz alındığında bireysel emeklilik kavramının diğer Avrupa ülkelerine nazaran hızlı bir gelişme kaydettiği ve kaydedeceği aşikardır (journal.mufad.org).

Bu araştırma için seçilen Avrupa ülkeleri ve Türkiye’nin bireysel emeklilik sistemlerine ilişkin karşılaştırma grafikleri aşağıda yer almaktadır.

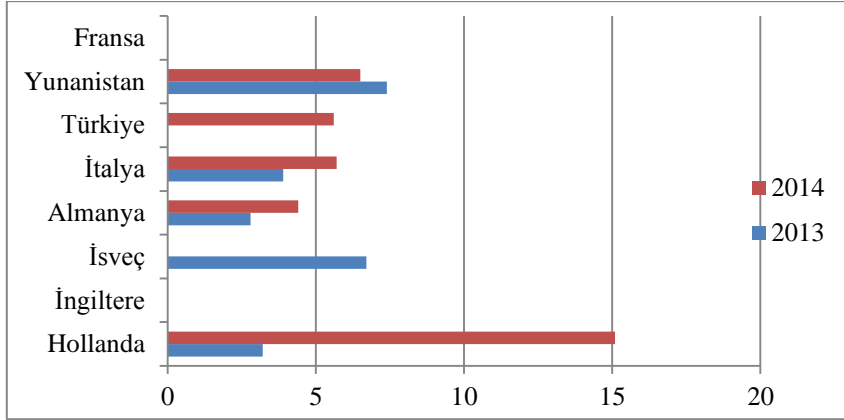
Şekil 3.2. Seçilen Ülkelerin Ekonominin Boyutuna Göre Emeklilik Yatırım Fonları

Şekil 3.2.'de emeklilik yatırım fonlarının karşılaştırma grafiği yer almaktadır. Ekonomik boyuta göre emeklilik yatırım fonu oranı en yüksek % 159.3 ile Hollanda'dır. İkinci sırada % 96 ile İngiltere gelmektedir. Diğer seçilen ülkelerin yüzdeleri ilk iki ülkeye göre çok düşüktür. Türkiye bu sıralamada 5.sırada % 5.5 ile yer bulabilmiştir.

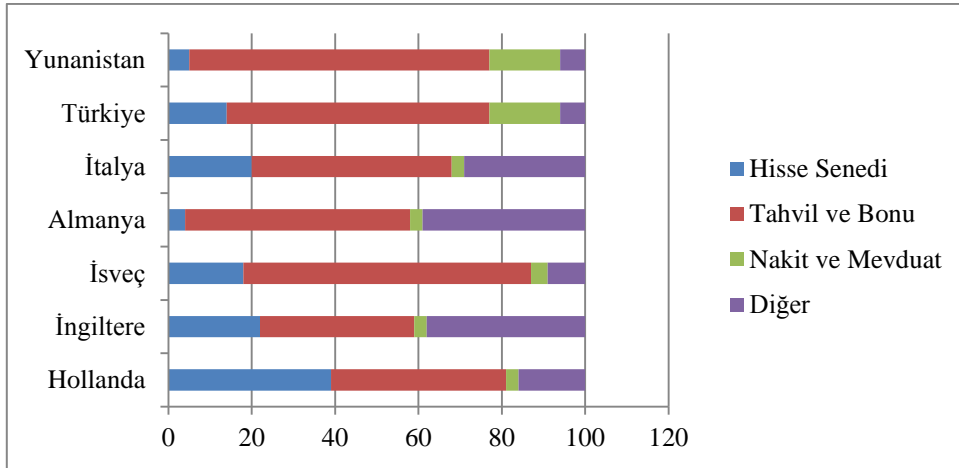
Şekil 3.3. Seçilen Ülkelerde Emeklilik Fonları Varlık Toplamının Ülkelere Göre Dağılımı

Şekil 3.3.'te yer alan ülkeler toplam OECD ülkelerinin % 17.34'ünü kapsamaktadır. En büyük payı % 10.6 ile İngiltere alırken, 2.sırada ise % 5.1 ile Hollanda gelmektedir. Türkiye % 0.19 ile İsveç'le aynı düzeyinde, Fransa ve Yunanistan'ın üzerinde yer almıştır.

Şekil 3.4. Seçilmiş Ülkelerde Emeklilik Fonları Reel Getirileri

Şekil 3.4.'te verileri olmayan ülkelerin ve bazı yılların reel getirileri eksi yönde olduğundan dolayı OECD verilerinde yer almamıştır. Şekle göre Hollanda % 15'lik reel getiri ile 1.sırada yer almıştır. 2013 yılında % 7 civarında reel getirisi olan İsveç ise 2014 yılında reel getiri sağlayamamıştır. 2013 yılında Türkiye'de reel getiri sağlayamamış ve yılı ekside tamamlamıştır. Türkiye ise 2014 yılında % 5.5 oranındaki reel getirisi ile Almanya, İsveç, İngiltere ve Fransa'nın üzerinde yer almıştır.

Şekil 3.5. Seçilen Ülkelerin Varlıklarının Yatırım Kategorilerine Göre Dağılımları

Şekil 3.5.'te ülkelerin varlıklarına göre yatırım dağılım oranları yer almaktadır. Fransa'nın verileri OECD'de yer olmadığından dolayı şekle eklenmemiştir. 2014 yılı verilerine göre, Hollanda diğer ülkelere göre

yatırımlarını hisse senedi kategorisinde daha fazla yoğunlaştırmıştır. Tahvil ve Bono kategorisinde ise Yunanistan ve İsveç'in yatırımları dikkat çekmektedir. Nakit ve mevduat kategorisinde, Türkiye ve Yunanistan ön olana çıkmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, Avrupa ve Türkiye'deki bireysel emeklilik sistemleri üzerine araştırma yapılmıştır. Avrupa'da yer alan yedi farklı ülke seçilmiş ve Türkiye ile karşılaştırma yapılmıştır.

Gelişmiş devletlerde hane halkının yaş ortalamasının yüksek olması ile sosyal güvenlik sistemlerinin arasındaki eşitsizliğin terazide bozuk tartılması yapılan reformların en çarpıcı gerekçelerindedir. Türkiye'de ise yenilikler ile vatandaşlara çok özellikli ve daha iyi sosyal güvenlik hizmetinin verilmesi amaçlanmaktadır. Avrupa'da bireysel emeklilik genel olarak bireylere bırakılmıştır, yani gönüllülük esastır. Türkiye'de de aynı durum geçerlidir.

Emeklilik döneminde, kamu sosyal güvenlik programlarının yüksek düzeyde refah sağlaması, Fransa, Almanya ve İtalya'da özel emeklilik fonlarının diğer ülkelere göre daha az gelişmesinin en önemli sebebidir. Kişiler ekstradan bir emeklilik fonu ihtiyacı duymamaktadırlar. Türkiye'de ise, bireysel emeklilik sistemi yaklaşık on yıl gibi kısa bir geçmişe sahiptir. Bu nedenle bireysel emeklilik sistemi yavaş yavaş gelişmektedir.

Çalışmanın son bölümünde yedi farklı Avrupa ülkesi ile Türkiye'nin bireysel emeklilik sistemleri karşılaştırılmıştır. Elde edilen verilere göre;

- Hollanda'nın gelişmiş bir bireysel emeklilik sistemine sahip olduğunu ilk bakışta göze çarpmaktadır.

- Emeklilik yatırım fonu oranı en yüksek % 159.3 ile Hollanda'dır. İkinci sırada % 96 ile İngiltere gelmektedir. Diğer seçilen ülkelerin yüzdeleri ilk iki ülkeye göre çok düşüktür.

- Emeklilik fonlarının varlık toplamalarının ülkelere göre dağılımına bakıldığında en büyük payı % 10.6 ile İngiltere alırken, 2.sırada ise % 5.1 ile Hollanda gelmektedir. Türkiye ise % 0.19 seviyesindedir ve gelişmeye devam etmektedir.

- Emeklilik fonlarının reel getirilerine bakıldığında Hollanda % 15'lik reel getiri ile 1.sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye ise 2013 yılında eksideyken, 2014 yılında % 5.5 oranında reel getiriye sahip olmuştur.

- 2014 yılı verilerine göre, Hollanda'nın yatırımlarını hisse senedine yoğunlaştırdığı görülmektedir. Türkiye'de ise nakit ve mevduata olan yatırım diğer ülkelere göre ön plana çıkmıştır. Bu konuda gelişmiş ülkelere bakıldığında genelde nakit ve mevduata olan yatırım diğer ülkelere göre ön plana çıkmıştır. Bu konuda gelişmiş ülkelere bakıldığında genelde nakit ve mevduat yatırımları minimum düzeyde hisse senetleri maksimum seviyededir. Türkiye'nin de bu yönde bir gelişim göstermesi ve yatırım yapması daha sağlıklı sonuçlar alınmasında önemli rol oynayabilir.

Türkiye'de bireysel emeklilik sistemine önerilerde bulunmak istersek; daha çok fonlarla ilgili iyileştirme yapılmalıdır. Fon çeşitliliği artırılıp, emeklilik şirketlerinin fonlarla ilgilenmesi azaltılmalıdır. Emeklilik şirketlerinin sisteme dahil olanları takip edip fonlarıyla ilgili bilgilendirme işlemlerini yapmalıdır.

KAYNAKLAR

- 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, madde 1.
Resmi Gazete 07.04.2001
- Altan, Ö.Z. ve Şişman, Y. (2003). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. *Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 7(2): 19-53
- Aşkın, U. (2003). *Bireysel Emeklilik Rejimi: OECD Ülkeleri İle Karşılaştırılarak Türkiye'de Uygulanabilirliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atalay, A.U. (2004). *AB Perspektifiyle Hizmetlerin Serbest Dolaşımı Kapsamında Türk Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi*, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara.
- Avcı, E. (2011). *Türkiye'de Bireysel Emeklilik Şirketi ve Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Etkinliği*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Bağlan, C. (2006). *Dünya'da ve Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006
- Bayar, K. (2009). *Sigorta Hasar Eksperlik Faaliyetlerinin Sigorta İşletmelerine Hasar Maliyetleri Açısından Etkileri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- BES (2016). 24 Mayıs 2016, http://web2.egm.org.tr/webegm2/chart/besgosterge/wg_sirketview_Çizelgelu.asp?raportip=10
- Bireysel Emeklilik Danışma Kurulunun Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik md.4-5
- Bireysel Emeklilik Fonları Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik
http://www.bireyselemeklilik.gov.tr/mevzuat/02yonetmelikler/02y_eyfkvef_iehy.htm (Erişim Tarihi: 16.05.2016)
- Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, (2001), T. C. Resmi Gazete, 24366, 07 Nisan 2001.
- Cansızlar, D. (2003). Bireysel Emeklilik Sistemi ve Emeklilik Yatırım Fonları, *İşveren*, C:42, S:2: 5.

- Çıltık M.M. (2010). *Bireysel emeklilik Sistemi: Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Dağlar, H. (2007). *Kurumsal Yatırımcılar Olarak Emeklilik Yatırım Fonları ve Performanslarının Değerlendirilmesi* İstanbul: Türk Bankalar Birliği Yayınları
- Dalgar, H. (2007). *Türk Finansal Piyasalarında Kurumsal Yatırımcılar Olarak Emeklilik Yatırım Fonları ve Performanslarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Demir, Y. ve Yavuz, A. (2004). Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkisi ve Sistemin Gelişmesinde Vergisel Teşviklerin Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*: 9 (1): 281-300.
- Demir, Y. ve Yavuz, A. (2004). Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkisi ve Sistemin Geliştirilmesinde Vergisel Teşviklerin Önemi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(1): 10-46
- EGM. (2004). *Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu*, 21-22.
- Elkatmış, M.A. (2012). *Bireysel Emeklilik Sistemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Erzurum.
- Elton, E.J. (1999) *Modern Portfolio Theory and Investment*, John Wiley & Sons.
- Elveren, A. H. (2009). *Bireysel Emeklilik Sistemindeki Gelişme ve Fırsatlar”* *Emeklilik Gözetim Merkezi*, “BES’e Girmek İçin 10 İyi Neden, 21 Şubat 2016, <http://emeklilik.egm.org.tr/?sid=19>
- Ergenekon, C. (1998). Vergilendirme Rejiminin Özel Emeklilik Fonlarının Gelişimi Üzerindeki Etkisi: Sermaye Piyasası’na Yansımalar. *İMKB Dergisi*, 2(7-8).
- European Commission, (2010). Economic Policy Committee and the Directorate-General for Economic and Financial Affairs of the, Budgetary Challenges Posed by Ageing Populations, Working Group on Ageing Populations. *Com (97)282*: 10-25.
- European Commission. (2007). Supplementary Pensions in the Single Market: A Green Paper, *Com (97)283*: 2

- Genç, Ö. (2002). *Sigortacılık Sektörü ve Sigortacılık Sektöründe Fon Yaratma Kapasitesi*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ankara.
- Genç, Ö. (2002). *Sigortacılık Sektörü Ve Türkiye’de Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
- Gillion, C. (2010). The Development and Reform of Social Security Pensions: The Approach of the International Labour Office. *International Social Security Review*, 53(1): 35-63
- Gündoğdu, A.E. (2010). *Menkul Kıymet Yatırım Fonları Ve Bireysel Emeklilik Yatırım Fonlarının Kıyaslamalı Getiri Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Gündüz B. (2013). Emotiona lintelligence, cognitive flexibility and psychological symptoms in pre-service teachers. *Akademic Journals*, 8 (13), 1048-1056.
- Güzel, A. ve Okur, A.R. (2004). *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 10. Baskı, Beta Yayınları: İstanbul.
- Hazine Müsteşarlığı, (2012). Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor 10 Nisan 2016, <http://www.hazine.gov.tr>
- Heidarpour, I. (2014). *Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sigortası Pazarının Gelişim Süreci Ve Oecd Ülkeleri Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- <http://journal.mufad.org/attachments/article/673/10.pdf>, (13.03.2016)
- <http://journal.mufad.org/attachments/article/673/10.pdf>, 02 Mayıs 2016
- <http://www.egm.org.tr/bes2013gr.asp>, 02 Mayıs 2016
- http://www.ergoturkiye.com/web/243-1132-1-1/ergo_anasayfa/emeklilik_ve_hayat/bireysel_emeklilik_sistemi/dunyada_bireysel_emeklilik_sistemi, 02 Mayıs 2016
- <http://www.reitix.com/Makaleler/Dunyadaki-Bireysel-Emeklilik-istemleri/ID=1370>, 02 Mayıs 2016
- http://www.sobiad.org/ejournals/dergi_EBD/arsiv/2010_2/15sudi_apak.pdf, 02 Mayıs 2016
- <http://www.tsb.org.tr/sigortanin-tarihi>, 10 Nisan 2016.

<http://www.tsev.org.tr/component/search/?searchword=sigortac%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1n+tarih&ordering=&searchphrase=all>, 10 Nisan 2016.

http://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/0/57ad7180-c5e7-49f5-b282-c6475cdb7ee7/AIM_Yayin_ve_Raporlar_Aylik_Yayinlar_2010_gundem_201008.pdf, 02 Mayıs 2016

İlgin U.H. (2012). Bireysel Emeklilik Sistemi ile Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Mali Çözüm*, 2(4): 71-93

İşseveroğlu, G. ve Hatunoğlu, Z. (2012). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Makro Ekonomik Dinamiklere Etkisi Kapsamında Swot Analizi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 158.

Kara, T. (2006). *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Finansman Krizi ve Bireysel Emeklilik Sistemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Karacabey, A.A. ve Gökgöz F. (2005). *Emeklilik Fonlarının Portföy Analizi*. Siyasal Kitabevi, Ankara.

Kaufman, G.G. (2004). *Financial Markets, Institutions & Instruments*, New York University, Salomon Center, V:9, N:2.

Kaya, F. (2010). *Sigortacılık*. Beta Yayınları, İstanbul.

Kayalı, N. (2007). *Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türk Sigorta İşletmelerinin Etkinliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Kayam, S. at etc. (2013). Features That Influence The Exit Decision From The Private Pension System in Turkey. *Asers Publishing*, 2 (8): 145-158

Kuşçu, S. ve Revanoğlu G.E. (2011). Türkiye Sigorta Sektörü ve Analizi. *International Conference on Eurasian Economies*, 2011.

Lumby. (1999). *Investment Appraisal and Financial Decisions*, Chapman & Hall, Great Britain.

Mengütürk, M. (2008). ABD’de Özel Emeklilik Sistemi 401(k), *Finans - Politika ve Ekonomik Yorumları*, 40(476): 24-25

- Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP). (2008). *Pazarlama ve Perakende Poliçe Çeşitleri*. Ankara: MEB Yayınları.
- OECD (2015). *Pension Markets in Focus*. 02 Mayıs 2016, <http://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-2015.pdf>
- OECD (2015). *Pension Markets in Focus*. 02 Mayıs 2016, <http://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-2014.pdf>
- Özel, Ö. ve Yalçın, C. (2013). *CBT Research Notes in Economics* No. 13/06, February.
- Öztek, M.Y., Çengel, Ö. ve Akturan, U. (2012). *Hizmet Pazarlaması ve Bireysel Emeklilik Sektöründe Bir Araştırma*. Ege Basım, İstanbul.
- Öztürk Y. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye Performansı Üzerine Değerlendirilmeler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Salantur, Ş.B. (2015). *Bireysel Emeklilik Katılımcılarının Sistemden Erken Çıkma Riskinin Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Ankara.
- Schludi, M. (2005). The reform of Bismarckian pension systems: a comparison of pension politics in Austria, France, Germany, Italy and Sweden.
- Soydemir, A. (2006). *Kurumsal Yatırımcıların Fon Kaynakları ve Kullanım Yerleri (1991- 2005) Türkiye’de Kaynak aktarım Sürecinde Sermaye Piyasalarının Rolü: 1980 Sonrası Dönemin Bir Değerlendirilmesi*. SPK Yayınları, No:17, Ankara,
- Soylu, N. (2004). *Emeklilik Yatırım Fonlarının Yönetimi*, SPK Yeterlilik Etüdü.
- Sözer, A.N. (1996). Sosyal Sigortalarda Yeniden Yapılanma Konusunda Tarafların Görüşleri, *Sosyal Politika Tartışmaları-I*, İzmir.
- TCMB, (2012). Finansal İstikrar Raporu–Kasım 2011, 20 Mayıs 2016 www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/bolumIV-13.pdf
- Tekşen, Ö. (2003). *Çok Amaçlı Sigorta Şirketlerinde Muhasebe Düzeni*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

- Theo, N. (2014). Pension Reform in The Netherlands: Attractive Options for other Countries?, *Bankers, Markets & Investors* 128: 34-45
- Topalhan, T. (2010). Türkiye’de Altıncı Yılında Bireysel Emeklilik Sistemi ve Uygulama Sonuçları, *Kamu-İş*, 11(2): 165-210
- Tuncay, C. (2003). Çalışanlara Yönelik Grup Emeklilik Sözleşmeleri. *Mercek Dergisi*, MESS Yayınları.
- Türk Ticaret Kanunu, Madde 1263.
- Uçar, A.R. (2014). *Bireysel Emeklilik Fon Tercihlerinde Davranışsal Finans Eğilimleri*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- Ulukaya, D. (2010). *Bireysel Emeklilik Fonları İle Yatırım Fonlarının Getiri Profillerinin İstatistiksel Olarak Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Uyar, H.İ. (2012). *Bireysel Emeklilik Sistemi*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Uygun Y. (2012). *Bireysel Emekliliğin Sosyal Güvenlik Sistemindeki Konumu ve Geleceği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünder, G. (2008). *Sigortacılıkta Pazarlama ve Satış Yönetimi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sigortacılık ve Bankacılık Enstitüsü, İstanbul.
- www.sigortacilik.gov.tr, 20 Mayıs 2016
- Yanardağ M.Ö. (2010). *Türkiye’de Sosyal güvenlik Sistemi ve Bireysel emeklilik Sisteminin Etkinliği: Muğla İli Üzerine Ampirik Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Yapı Kredi, SPK, Bireysel Emeklilik Fon Türlerini Belirledi, 26 Nisan 2016, <http://www.yapikredi.com.tr/yatirimci-kosesi/haberler/146731114.aspx>
- Yaslıdağ B. (2012). *Sigortacılık*. Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldırım A. (2010). *Bireysel Emeklilik Sisteminde Fonların Yönetimi, Türkiye uygulamaları, Örnek Ülkelerle Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek

Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Zor, İ ve Aslanoğlu, D. (2005). Kurumsal Yatırımcı Olarak Özel Emeklilik Fonları: Türkiye’de Oluşturulan Sisteme Yönelik Değerlendirme ve Geleceğe Yönelik Bir Tahmin. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 26: 184-196

Zor, İ. (2008). Özel Emeklilik Fonları: OECD Ülkeleri ve Türkiye Bağlamında Bir Değerlendirme. *Reasürör*, Sayı: 70: 6-20

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Giriş Aidatı

BES Hakkında Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 28462, 09 Kasım 2013.

1) Katılımcının bireysel emeklilik sistemine ilk defa katılması sırasında veya farklı bir şirkette ilk defa emeklilik sözleşmesi akdetmesi halinde katılımcıdan veya sponsor kuruluştan, teklifin imzalandığı veya mesafeli satışta teklifin onaylandığı tarihte geçerli aylık brüt asgari ücret tutarı dikkate alınır.

2) Giriş aidatı peşin, aktarım ya da sistemden çıkış tarihine ertelenmiş olarak tahsil edilebilir.

3) Emeklilik sözleşmesinin yürürlük tarihinden itibaren onuncu yılını dolduranlardan, ölüm veya maluliyet nedeniyle yahut emeklilik hakkını kullanarak ayrılanlardan ertelenmiş şekildeki giriş aidatı tahsil edilemez.

4) Giriş aidatı, katkı paylarından ayrı olarak tahsil ve takip edilir. Ancak katılımcının sistemden ayrılması veya başka bir şirkete aktarım talebinde bulunması durumunda şirket, varsa ertelenmiş giriş aidatını katılımcının bireysel emeklilik hesabındaki birikiminden indirebilir.

5) Katılımcının aynı şirkette birden fazla bireysel emeklilik sözleşmesi veya gruba bağlı bireysel emeklilik sözleşmesi bulunması halinde şirket, bu sözleşmelerden sadece ilki için giriş aidatı alabilir.

6) Katılımcının, teklifin imzalandığı veya onaylandığı tarihten sonra cayma hakkını kullanarak sözleşmeyi sonlandırması halinde varsa tahsil edilmiş giriş aidatı iade edilir.

Ek 2. 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, md.8.

Kurulacak şirketin;

- Anonim şirket olarak kurulmuş olması,
- Faaliyet konusunun bu kanunda belirtilen şirketlerle sınırlı olması,
- Sermayesinin yirmi trilyondan az olmaması, ödenmiş sermayesinin asgari on trilyon olması ve kalan tutarın da üç yıl içinde ödenmesinin taahhüt edilmiş olması,
- Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının nama yazılı düzenlenmiş olması,
- Ana sözleşmesinin söz konusu kanun hükümlerine uygun şekilde düzenlenmiş olması,
- İş planı ve sistem tasarımı ile yapılabilirlik raporunun sunulmuş olması gerekmektedir.

Ek 3. Emeklilik yükümlülükleri, 4632 sayılı Kanununun 11. maddesi

Kanuna göre emeklilik şirketlerinin sorumlulukları şu şekilde sıralanabilmektedir (Topalhan, 2010: 177);

- Emeklilik sözleşmelerine ilişkin Müsteşarlığın belirleyeceği usullere göre bankalardan hizmet almak;
- Katkıların fonlara yönlendirilmesini sağlamak ve ilgili kayıtların güncellenmesi işlemlerini gerçekleştirmek;
- Portföy yöneticilerinin şirketin genel fon yönetim stratejisine ve kararlarına göre fon portföyünü yönetmesini sağlamak,
- Katılımcıların hesaplarına ilişkin bilgilere günlük olarak ulaşabilmelerini, katılımcılara düzenli bilgi verilmesini,
- Müsteşarlık ve Kurul tarafından istenecek bilgi, belge, Çizelge ve kayıtların hazırlanmasını, fonun iç denetimini sağlamak
- Kayıtların ve varlıkların saklanması konusunda gerekli tedbirleri almak

Ek 4. 24681 sayılı Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmeliği, madde 5.

Bireysel emeklilik fonlarının içerisinde yer alabilecek yatırım enstrümanları şu şekildedir:

- Nakit, vadeli ve vadesiz mevduat,
- Borçlanma araçları (ters repo dahil) ile hisse senetleri,
- Kıymetli madenlere ve gayrimenkule dayalı varlıklar,
- Repo işlemleri,
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri,
- Borsa para piyasası işlemleri,
- Yatırım fonu katılma belgeleri,
- SPK tarafından uygun görülen ve kamuya ilan edilen diğer para ve sermaye piyasası araçları.

Fonların doğrudan fonu tanıtması, fonun risk ve getiri yapısı hakkında eksik, hatalı veya yanıltıcı bilgi vermemesi, izahnamede belirtilmesi ve SPK tarafından uygun görülmesi kaydıyla, izahnamelerinde belirtilecek portföy yönetim stratejilerine uygun şekilde kurulmasına izin verilmiştir. Fonun ünvanında belirli bir varlık grubuna, sektöre, sektörlerle, ülke ya da coğrafi bölgeye yatırım yaptığı izlenimini uyandıracak bir ibare kullanılmışsa, fon varlıklarının en az %80'i; Fon ünvanında yer alan mevcut varlık grubu, sektör ya da sektörlerle ait olan varlıklardan ve fon ünvanında yer alan ülke ya da coğrafi bölgeye ait ve o ülke ya da coğrafi bölgenin piyasa yapısını ve risklerini yansıtabilen varlıklardan oluşmalıdır.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun 10.05.2002 tarih ve 22/646 sayılı kararına göre bireysel emeklilik yatırım fonlarının altı ana türü bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir;

- Gelir Amaçlı Fonlar,
- Büyüme Amaçlı Fonlar,
- Para Piyasası Fonları,
- Kıymetli Madenler Fonları,
- İhtisaslaşmış Fonlar,
- Diğer Fonlar.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Arzu SOLMAZ

Doğum Yeri ve Tarihi : Afyonkarahisar

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat.

Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı ve İktisat Programı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce.

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl : Yapıkredi Bankası

İLETİŞİM

E-posta Adresi : Eko.rzslmz@hotmail.com

Telefon :05536373736

Tarih :